

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Kateřina Frontzová

Specifika výuky češtiny pro řecké rodilé mluvčí

The Specifics of Teaching Czech for Greek Native Speakers

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala zejména svému vedoucímu práce, doc. PhDr. Milanu Hrdličkovi, Csc. za jeho pomoc, odborné rady, vstřícnost, ochotu a čas, který mi věnoval.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Αλίκη Τσοτσορού για την βοήθειά της με την έρευνά μου στην Αθήνα και για την υπομονή της. Επίσης ευχαριστώ τον Νίκο Ρουμπή, ο οποίος μου έδειξε πώς να διδάξει κανείς με χαρά...

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 10. srpna 2015

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

čeština jako cizí jazyk, česká gramatika, typologie jazyka, řečtí rodilí mluvčí, vid

Klíčová slova (anglicky):

Czech as foreign language, Czech grammar, Linguistic typology, Greek native speakers, Aspect

OBSAH

ÚVOD	1
1 TYPOLOGICKÉ SROVNÁNÍ ČESKÉHO A NOVOŘECKÉHO JAZYKA	3
1.1 GENEALOGICKÁ KLASIFIKACE A DIACHRONNÍ POHLED NA JAZYKY	4
1.2 GEOGRAFICKÉ A SOCIOLINGVISTICKÉ HLEDISKO	5
1.3 JAZYKOVÁ TYPOLOGIE.....	7
1.3.1 <i>Vlastnosti flexivního typu</i>	<i>8</i>
1.3.2 <i>Srovnání jednotlivých rovin českého a novořeckého jazyka</i>	<i>11</i>
2 ROLE GRAMATIKY VE VÝUCE ČEŠTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA	33
2.1 GRAMATIKA JAKO JAZYKOVĚDNÁ DISCIPLÍNA	33
2.2 POSTAVENÍ GRAMATIKY VE VYBRANÝCH VYUČOVACÍCH METODÁCH.....	35
2.3 PREZENTACE JAZYKOVÉHO UČIVA.....	40
2.3.1 <i>Lingvodidaktická poučka</i>	<i>41</i>
2.3.2 <i>Principy výběru mluvnického učiva.....</i>	<i>42</i>
3 PROBLEMATIKA LINGVODIDAKTICKÉ PREZENTACE SLOVESNÉHO VIDU	46
3.1 CHARAKTERISTIKA KATEGORIE SLOVESNÉHO VIDU	46
3.2 VYBRANÉ PROBLÉMY LINGVODIDAKTICKÉ PREZENTACE SLOVESNÉHO VIDU..	51
3.3 MOŽNÉ PŘÍSTUPY K PREZENTACI ASPEKTU JINOJAZYČNÝM MLUVČÍM	53
3.4 SPECIFIKA VÝKLADU VIDOVÉHO SYSTÉMU ŘECKÝM RODILÝM MLUVČÍM.....	55
4 LINGVODIDAKTICKÁ DOPORUČENÍ PRO VÝUKU ŘECKÝCH RODILÝCH MLUVČÍCH	64
ZÁVĚR	68
SUMMARY.....	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
SEZNAM UČEBNIC	73
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	74
PŘÍLOHA 1: NOVOŘECKÁ ABECEDA	75

Úvod

Tato práce je primárně určena učitelům češtiny jako cizího jazyka. Většina učitelů a lektorů kurzů češtiny pro cizince si uvědomuje důležitost prostředí, ze kterého student pochází. Mateřský jazyk je jedním z významných faktorů ovlivňujících proces nabývání znalosti cizího jazyka. Absolvování oboru novořečtina na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy umožnilo autorce nejen vhled do procesu osvojování a učení se dalšímu jazyku, ale poskytlo jí také znalosti jazykového systému novořečtiny využitelné pro srovnání českého a novořeckého jazyka.

Nedostatek české odborné literatury, která by se zabývala tématem lingvodidaktické prezentace daných jazykových jevů, zaměřené na konkrétní skupiny nerodilých mluvčích, nás vedl k výběru tématu *Specifika výuky češtiny pro řecké rodilé mluvčí*. Účelem této diplomové práce je přispět ke změně stávající neuspokojivé situace.

Perspektivnímu oboru čeština jako cizí jazyk by podle našeho názoru velmi prospělo vypracování typologie jinojazyčných mluvčích se zájmem o češtinu. Pro práci lektorů v kurzech češtiny pro cizince v neziskových organizacích jsou v současné době velmi užitečné například rady a doporučení pro výuku arabských mluvčích. Předáváním zkušeností s konkrétními typy zájemců o češtinu mezi učiteli lze zvýšit kvalitu a efektivitu výuky češtiny pro cizince.

Tato diplomová práce je pokusem o předání vlastních zkušeností s prezentací vybraných gramatických kategorií řeckým rodilým mluvčím. S ohledem na zaměření studijního pobytu autorky na univerzitě v Athénách (*Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*) je v práci věnován významný prostor gramaticko-lexikální kategorii slovesného vidu.

Problematikou lingvodidaktické prezentace slovesného vidu se zabývá zejména Milan Hrdlička, dále například Ilona Starý Kořánová. Jako základ pro porovnání českého a novořeckého jazyka posloužila jazyková typologie Vladimíra Skaličky. Řecká odborná literatura, věnující se popisu novořeckého vidového systému, byla poskytnuta během studijního pobytu na Filozofické fakultě v Athénách s laskavým svolením Oddělení výuky novořečtiny jako druhého/cizího jazyka (*Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας*).

Novořečtina má v České republice status menšinového jazyka. Původ řecké národnostní skupiny datujeme do období padesátých let dvacátého století. Vzhledem

k tehdy probíhající občanské válce v Řecku byly důvody emigrace politického rázu (Sloboda, 2002, 2003).

Dodnes je řecká komunita v České republice velmi silná a aktivní. U mladší generace již dominuje čeština. S ohledem na ekonomickou krizi lze očekávat příchod dalších imigrantů řecké národnosti a vzrůstající poptávku po výuce češtiny pro řecké rodilé mluvčí.

Jedním z cílů této diplomové práce je vyhledání oblastí a jevů, které by při výuce češtiny jako cizího jazyka mohly působit řeckým rodilým mluvčím problémy, nikoli predikce konkrétních chyb řeckých rodilých mluvčích. Věnujeme-li se typickým chybovým jevům řeckých rodilých mluvčích, pak se zaměřujeme pouze na chyby interferenční, omezujeme se tedy na problémy osvojování ovlivněné mateřským jazykem, problémové jevy způsobené jinými faktory v této práci nezohledňujeme.

Na vliv prvního jazyka v procesu osvojování jazyka cílového nahlížíme jako na jeden z faktorů, který nám umožňuje lépe pochopit studentovy potřeby a specifické obtíže. Na základě typologického srovnání češtiny a novořečtiny, obou jazyků indoevropských, prezentujeme možnosti využití podobnosti těchto dvou jazykových systémů při výkladu gramatických kategorií a jevů.

V podstatě následujeme postup tradiční kontrastivní analýzy. Začínáme formálním popisem obou jazykových systémů se zaměřením na zvolené jazykové roviny. Vybíráme jazykové jevy, které srovnáváme, a následně identifikujeme shody a rozdíly. Poté se pokoušíme předpovědět jevy problematické a navrhnout vhodné postupy pro vyučovací praxi.

Diplomová práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. V první kapitole vycházíme při popisu obou systémů primárně z jazykové typologie Vladimíra Skaličky. Co se týče volby jazykových rovin, opomíjíme rovinu lexikální, která by svým rozsahem vyžadovala samostatnou práci a která s naším tématem souvisí velmi volně. Vzhledem k potřebám této práce a faktu, že se jedná o jazyky flektivní, zaměřujeme naši pozornost více na gramatickou rovinu, konkrétně morfologickou typologii, která jazyky porovnává na základě jejich tvaroslovných charakteristik. Vybrané gramatické kategorie a jevy, které jsou významné z hlediska srovnání českého a novořeckého systému, rozebíráme podrobněji.

Druhá kapitola nám poskytuje teoretický základ. Věnujeme se zde roli gramatiky ve výuce češtiny pro cizince. Vymezuje pojem gramatika a upozorňujeme na významná

lingvistická východiska. Z jednotlivých druhů gramatik se zaměřujeme na pedagogickou gramatiku, která má pro nás z hlediska didaktiky zvláštní význam. Dále se věnujeme otázce, jak ke gramatice přistupují vybrané vyučovací metody a jak gramatiku náležitě prezentovat ve výuce. Neopomíjíme ani základní principy výběru mluvnického učiva.

Třetí kapitola slučuje problematiku lingvodidaktické prezentace určitého gramatického jevu s vidovým systémem. Věnuje se konkrétním problémům při výkladu této gramaticko-lexikální kategorie ve výuce nerodilých mluvčích. Navazuje na srovnání slovesného systému češtiny a novořečtiny v první kapitole a podrobněji se věnuje společným rysům a rozdílům v pojetí aspektu u obou jazyků.

Závěrečná čtvrtá kapitola se na základě popisu a srovnání českého a novořeckého jazyka snaží poskytnout praktická doporučení pro výuku češtiny pro řecké rodilé mluvčí. Je založena mj. na studiu novořeckého vidového systému a na pozorování řeckých rodilých mluvčích při výuce češtiny pro cizince.

1 Typologické srovnání českého a novořeckého jazyka

V první kapitole se zabýváme srovnáním českého a novořeckého jazyka z různých úhlů pohledu. Na úvod stručně zmíníme genealogickou klasifikaci těchto jazyků. Neopomeneme geografické hledisko, ze kterého plynou některé výrazné odlišnosti mezi zkoumanými jazykovými systémy. Zohledňujeme rovněž klasifikaci sociolingvistickou a další relevantní sociolingvistické faktory. Z pohledu samotné jazykové typologie se zabýváme popisem a porovnáním struktury obou jazyků. Postupujeme po jednotlivých jazykových rovinách s výjimkou lexikonu vzhledem k jeho komplexnosti a k zaměření této práce na gramatické kategorie a jevy.

Jako teoretický rámec nám poslouží kontrastivní analýza. Nejprve popíšeme jazykové systémy obou jazyků a vybereme jazykové jevy vhodné pro hlubší analýzu. Vymezení rozdílů a podobností mezi dvěma jazyky nám umožní identifikovat problémové oblasti z lingvodidaktického hlediska a formulovat doporučení pro výuku češtiny pro cizince v závěru této práce.

1.1 Genealogická klasifikace a diachronní pohled na jazyky

Historická lingvistika začala v devatenáctém století třídit jazyky podle příbuznosti, na základě společného prajazyka, a postupně se tak zformovala genetická či genealogická klasifikace jazyků. Rozdělení do skupin příbuzných jazyků, do tzv. jazykových rodin, se ustálilo na počtu dvaceti. Čeština i novořečtina se řadí mezi jazyky indoevropské, které dále členíme do dvanácti podskupin (Černý, 1998).

Indoevropská jazyková rodina zahrnuje přibližně 450 jazyků. Zatímco čeština spadá do podskupiny slovanské, případně baltoslovanské, a to konkrétně do západoslovanské větve (spolu se slovenštinou, polštinou, horní a dolní lužickou srbštinou, a kašubštinou), řečtina tvoří samostatnou podskupinu indoevropských jazyků (Čermák, 2011).

Novořečtina se vyvinula přímo ze starořečtiny, jejíž nejstarší dochované písemné památky napsané v mykénském dialektu tzv. lineárním písmem B datujeme do druhého tisíciletí před naším letopočtem (Hradečný, Dostálová, Hrochová, 1998).

Čeština se jako samostatný jazyk vyděluje teprve na konci desátého století našeho letopočtu a svůj původ odvozuje z praslovanštiny, prajazyka Slovanů. V této souvislosti připomínáme, že za vznik nejstaršího slovanského spisovného jazyka, staroslověnštiny užívané na území Velké Moravy k liturgickým účelům, vděčíme bratrům řeckého původu, Konstantinovi a Metodějovi ze Soluně. Staroslověnština je významná tím, že zprostředkovala kontakt s vyspělou byzantskou kulturou a ovlivnila formování češtiny jako kulturního jazyka (Hrbáček, 1986).

Pro evropské jazyky má velký význam převzetí fénického písma Řeky ve třináctém století před naším letopočtem. Řekové přidali k abecedě Féničanů písmena označující samohlásky a vytvořili písmena nová. Starořecká abeceda měla 24 písmen a byla vzorem pro hlaholici, slovanské písmo vytvořené Konstantinem pro účely zápisu liturgických textů, i cyrilici vytvořenou jeho žákem. Řecká abeceda se později rozdělila do dvou větví: západní, z níž pochází latinka, a východní, ze které se vyvinula azbuka. Hláskový typ písma používá většina jazyků světa (Černý, 1996).

Český jazyk využívá pro grafický záznam právě latinku. Fonetická soustava latiny však postrádala některé české hlásky, a tak se v písařské praxi ustálil nejprve spřežkový pravopis, a poté převládl český diakritický systém¹, který se v devatenáctém století rozšířil zejména mezi některé slovanské jazyky (Frinta, 1998).

¹ Διακρίνω znamená řecky rozlišovat, odtud rozlišovací znaménka. Poprvé se návrh pravopisné reformy objevuje ve spisku *De ortographia Bohemica* (1412). Jeho autorství je přisuzováno Janu Husovi.

1.2 Geografické a sociolingvistické hledisko

Z výše uvedeného vyplývá, že český i novořecký jazyk patří do evropského jazykového areálu, jehož základem je řecko-latinská vzdělanost. Český jazyk považujeme za součást užšího středoevropského jazykového svazu. Z hlediska společného geografického prostoru řadíme řečtinu do balkánského jazykového svazu.

Novořečtina, albánština, bulharština, makedonština, rumunština a srbská nářečí vykazují některé společné rysy vzniklé díky dlouhodobému kontaktu těchto jazyků, zejména přejímáním a ovlivňováním se mezi sebou navzájem. Tyto jazykové jevy charakteristické pro danou oblast se nazývají balkanismy. V případě novořečtiny tak dochází k zániku infinitivu a některých pádů, pro balkánské jazyky je rovněž typické tvoření budoucího času pomocí slovesa *chít* (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Co se týče počtu mluvčích daných jazyků, mezi velikostí populace České a Řecké republiky není příliš velký rozdíl, statistické údaje se u obou států pohybují okolo deseti a půl milionu. Ve srovnání s novořečtinou je čeština národním jazykem omezeným zejména na území České republiky, největší komunitu Čechů v zahraničí najdeme v USA. Rozšíření novořečtiny mimo hranice státu s ohledem na historickou i současnou diasporu řeckého obyvatelstva je poněkud významnější. Ethnologue uvádí celkový počet českých rodilých mluvčích ve světě 10,619,340. V případě obyvatelstva řeckého původu vzrůstá počet na 13,432,940.²

Z hlediska geografického a sociolingvistického rozlišujeme různé jazykové útvary v závislosti na jazykovém společenství. V souladu s přístupem Čermáka (2011) chápeme *varietu* jako komunikační verzi jazyka, která plní určité funkce a jejíž volba je determinována situačně, termín *dialekt* vymezujeme regionálně. *Dialekt* je tedy vázán na geografický výskyt variety. Reprezentativní funkci v jazyce zastává nadregionální *varieta* s institucionalizovanou normou, jež je pěstována a užívána v prestižní komunikaci. V češtině ji nazýváme obvykle standard.

V opozici ke spisovnému jazyku stojí neformální mluvený jazyk. Zde nacházíme paralelu mezi češtinou a novořečtinou. Oba jazyky se vlivem mnoha faktorů v průběhu složitého vývoje potýkají s nezanedbatelným rozdílem spisovného prestižního jazyka a jazyka mluveného. Tento fakt z hlediska výuky cizího jazyka komplikuje situaci jak

² Srov. údaje dostupné na internetové adrese: <http://www.ethnologue.com>.

studentům, kteří čelí problémům s porozuměním projevu rodilých mluvčích, tak učitelům, kteří musí při prezentaci jazykových jevů neustále volit mezi dvěma varietami jazyka (viz kapitola 2).

Základ tzv. řecké *diglosie* položili atticisté již v prvním století našeho letopočtu, kdy se v písemnictví pokusili obnovit jazyk klasických autorů. Písemný jazykový projev vzdělanců se tak začal morfologickými a syntaktickými rysy odlišovat od mluvené řečtiny, tzv. jazyka lidového. Zásah do jazyka připomene pozdější dobu českého národního obrození, kdy Josef Dobrovský ve své mluvnici při kodifikaci spisovného jazyka vycházel z humanistické češtiny a jazyka Bible kralické. Řecké národní obrození následovalo české s mírným zpožděním způsobeným tureckou nadvládou na počátku devatenáctého století. Ve snaze řeckých učenců očistit po osvobození jazyk od přejatých tureckých slov shledáme podobnost s českým purismem jako nástrojem obrany češtiny zejména před germanismy (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

V řeckém prostředí daly tyto snahy vzniknout archaizujícímu jazyku očištěnému od novotvarů a vycházejícímu ze starořecké *koiné*.³ Proti tomuto literárnímu jazyku, tzv. *katharevuse*⁴, stál živý lidový jazyk, mluvená řečtina zvaná *dimotiki*. Snahy ustanovit jednotný společný jazyk přerostly do sporu o jazykovou otázku, která zasahovala všechny oblasti společnosti od vzdělání až po politickou situaci. Nakonec byl spor vyřešen zákonem o všeobecném vzdělání z roku 1976, který ustanovil *νεοελληνική γλώσσα*, pojem nadřazený jak *katharevuse*, tak *dimotiki*, jako vyučovací jazyk na všech stupních vzdělání (Hradečný, Dostálová, Hrochová, 1998).

Novořečtina je úředním jazykem Helénské a Kyperské republiky, kyperský dialekt se však od standardu novořečtiny značně liší. Svůj specifický dialekt má také největší řecký ostrov Kréta nebo Iónské ostrovy, které byly během svého historického vývoje opakovaně pod nadvládou zahraničních mocností. Ve zcela izolovaných oblastech se utvářely svébytné variety jazyka původně řeckých obyvatel Malé Asie (kappadočtina a pontština). Vzhledem k členitosti řeckého území je řečtina na výskyt dialektů poměrně bohatá, zjednodušeně však lze odlišovat dvě hlavní nářeční oblasti: severní a jižní.⁵

³ Interdialekt helénistického období - obecný jazyk, kterým se hovořilo od poloviny 4. století př. n. l.

⁴ *Καθαρός* znamená řecky *čistý*. Autorem *katharevusy* byl filolog Adamantios Korais.

⁵ Severní dialekty: oblast Epiru, Thessálie, Thrákie a makedonské části Řecka. Jižní dialekty: oblast Attiky, Peloponéskeho poloostrova a převážně části ostrovního Řecka. (Srov. Přehled novořecké gramatiky dostupný z <http://www.jazykovy-koutek.cz>).

Česká nářečí se dělí na čtyři základní skupiny: českou, hanáckou (středomoravskou), moravskoslovenskou (východomoravskou) a lašskou (slezskou). V současné době můžeme sledovat nivelizační tendence ve prospěch interdialektů. Nejrozšířenějším interdialektem, který do určité míry překračuje své původní hranice, je obecná čeština. (Hrbáček, 1986).

1.3 Jazyková typologie

Oblast jazykovědy zabývající se rozdíly a podobnostmi strukturních rysů jazyka ze synchronního pohledu nazýváme jazyková typologie. Kontrastivní pohled na jazyky umožňuje pochopit specifika daného jazyka v souvislostech, a proto ho považujeme z hlediska didaktiky cizích jazyků za velmi cenný.

Jazyky jsou přiřazovány k jednotlivým typům na základě převládajících rysů, neznamená to však, že bychom u nich nenašli také vlastnosti charakteristické pro jazykové typy ostatní.

Skalička (1951) uvádí pět jazykových typů: izolační, aglutinační, flexivní, introflexivní a polysyntetický. Toto dělení spočívá v rozdílech gramatické skladby jazyků, je založeno zejména na morfologických rysech. Představme si nyní jednotlivé typy a jejich nejvýznačnější rysy.

Izolační typ bývá rovněž nazýván analytický. Typickými představiteli jsou některé jazyky západní a severní Evropy, například angličtina a švédština. Tyto jazyky nevyužívají flexi, tvary slov se nemění. Nečasovaná slovesa obligatorně doprovází osobní zájmena. Gramatické vztahy mezi slovy jsou vyjádřeny pomocnými slovy (předložkami či spojkami), funkce slov podle jejich umístění ve větě. Slovosled je proto pevný.

Pro **aglutinační typ** je příznačné hromadění afixů (prefixů i sufixů). Každý afix má vždy pouze jednu funkci. S větším počtem vyjádřených gramatických funkcí tak slova narůstají do délky. Užití takových gramatických prostředků je příznačné pro velkou část jazyků světa, známe je například z turečtiny, finštiny či japonštiny.

Flexivní typ odvozuje svůj název od flexe, česky tuto vlastnost jazyka nazýváme ohýbání. Prostředkem vyjadřování gramatických funkcí je morfologický tvar slova. Jeden morfém v sobě kumuluje více významů. Flexe zahrnuje deklinační (skloňování jmenné) a konjugační (časování slovesné) paradigmata. Tvary slova tedy odlišují slovní druhy, slovosled bývá volný. Tento typ se vyvinul v celé řadě indoevropských jazyků, v jazycích

slovanských, baltských, v řečtině, latině nebo sanskrtu. O vlastnostech flexivního typu pojednáme podrobněji v následujícím oddílu.

Introflexivní typ se blíží typu flexivnímu. Rozdíl spočívá v tom, že k ohýbání dochází uvnitř slova, konkrétně změnou v jeho kořeni. Gramatický význam je vyjádřen změnou hlásky. Nejvýraznější je introflexe v semitských jazycích (arabštině a hebrejštině), ve kterých prostupuje celý jazykový systém. V němčině ji pozorujeme při tvoření plurálu substantiv, časování sloves a odvozování.

Jako poslední uvádíme **typ polysyntetický**, který se mj. vyznačuje skládáním. Někdy se nazývá též inkorporující, neboť včleňuje ke slovu celé kmeny (například zájmeno nebo podstatné jméno ke slovesu) a vytváří tak jeden celek (nové slovo). Slova se neskloňují a nečasují. Tyto jazyky užívají plnovýznamová slova ve funkci pomocných. Slovosled je opět pevný. Hojný výskyt kompozit (složenin) najdeme především ve východoasijských jazycích (zejména čínština). Z evropských jazyků se nejvýrazněji projevuje v němčině v oblasti slovo tvorby.

1.3.1 Vlastnosti flexivního typu

Čeština i novořečtina jsou jazyky flexivní. Na tento typ se nyní podíváme podrobněji. Jazyky flexivní se často staví do opozice k jazykům analytickým, a bývají proto také nazývány jako jazyky syntetické. Při popisu jejich hlavních vlastností budeme postupovat po jednotlivých slovních druzích.

Jak jsme již uvedli výše, flexivní (syntetické) jazyky hromadí významy v jedné části slova, nejčastěji v koncovce. Koncovka *-a* v českém slově *žena* a v řeckém slově *γυναίκα* indikuje, že se jedná o nominativ, singulár a femininum (viz dále).

Srovnáme-li vysoce frekventované adjektivum s významem dobrý v nominativu v češtině a novořečtině, můžeme vyvodit hned několik zákonitostí platných pro flexivní jazyky.

	M.	F.	N.
sg.	<i>dobr-ý</i>	<i>dobr-á</i>	<i>dobr-é</i>
pl.	<i>dobř-í/dobré</i>	<i>dobr-é</i>	<i>dobr-á</i>
sg.	<i>καλ-ός</i>	<i>καλ-ή</i>	<i>καλ-ό</i>
pl.	<i>καλ-οί</i>	<i>καλ-ές</i>	<i>καλ-ά</i>

Z výše uvedeného je patrné, že pro flexivní jazyky je typické zejména rozeznávání gramatické kategorie rodu, která slouží k třídění slov. V pádové koncepci se vyjadřují tři funkce: rod, číslo a pád. Můžeme si také povšimnout překvapivé podobnosti některých koncovek (zde dlouhé *-á* vyjadřující neutrum nominativu plurálu).

Důležitým znakem je samotná existence nominativu s přesně vymezenou funkcí. Je pádem podmětu, jeho přívlastku a doplňku. Obvykle mívá svou vlastní pádovou koncovku. V případě českých substantiv však maskulina rozeznáme podle zakončení kořene slova na konsonant a podle nulové koncovky (*pán, hrad, muž, stroj*).

Dále je třeba zmínit, že rozlišujeme skloňování substantiv a adjektiv. Podstatným rysem je kongruence, neboli shoda tvaru adjektiva s tvarem substantiva, ke kterému se pojí. Koncovky adjektiv se v novořečtině výrazně podobají koncovkám substantiv, srov. například *ο καλός άνθρωπος*. Český jazyk užívá pro adjektiva nejčastěji zvláštní deklinaci, tzv. složenou. Výše uvedené novořecké spojení tak v češtině zní *dobrý člověk*.

U flexivních jazyků můžeme pozorovat hojný výskyt synonymie a homonymie. Pokud se jedná o synonymii, různé koncovky pak vyjadřují stejný význam. Například nominativ plurálu maskulina českých substantiv může být vyjádřen těmito koncovkami: *-i/ové, -é/i, -y, -e* (*páni/pánové, husité/husiti, hrady, stroje*). Příkladem homonymního (polyfunkčního) gramatického prostředku je například koncovka *-y* v češtině. Může vyjadřovat mj. genitiv singuláru, nominativ a akuzativ plurálu feminin dle vzoru *žena*, ale rovněž akuzativ a instrumentál plurálu maskulin tvrdých vzorů (životného *pán* i neživotného *hrad*).

Tento jev nazývá Černý (1998) fúzi (splýváním) morfémů. Uvedeme-li příklad koncovky *-e*, která se vyskytuje v různých pádech, v obou číslech, ve všech třech rodech a u více vzorů (*soudce, stroje, růže, moře, kuře*), pochopíme, proč jsou české deklinace pro cizince tak složité. Toto zjištění totiž zcela narušuje původní zjednodušené pravidlo prezentované množstvím učebnic, že koncovka *-e* signalizuje femininum.

Posesivnost nevyjadřuje ani čeština ani novořečtina přímo v samotném slově (nepřidává další koncovku), ale užívá pro vyjádření tohoto významu izolované slovo, konkrétně přívlastňovací zájmeno. *Můj dům* se novořecky řekne *το σπίτι μου*. Je to jeden z případů, kdy jsou flexivní jazyky nuceny postupovat izolačně.

Zájmena jsou ohebným slovním druhem se specifickým zájmenným skloňováním. Také některé (v případě češtiny téměř všechny) číslovky se skloňují. Mezi jejich vlastnosti tedy počítáme kongruenci. Pojí se s množným číslem.

Nyní přejdeme ke slovesům. Pro češtinu a novořečtinu je typické velké množství tvarů jednotlivých sloves, které se vytvářejí kombinací gramatických kategorií, a rozmanitost předpon, se kterými se slovesa pojí (viz dále). Osobní koncovka sloves vyjadřuje osobu a číslo:

	sg.	pl.
1.	<i>θέλ-ω (chci)</i>	<i>θέλ-ουμε (chceme)</i>
2.	<i>θέλ-εις (chceš)</i>	<i>θέλ-ετε (chcete)</i>
3.	<i>θέλ-ει (chce)</i>	<i>θέλ-ουν (chtějí)</i>

V některých případech může koncovka vyjadřovat u slovesa také rod (rodové koncovky u příděstí I-ového v českém préteritu), čas (odlišné koncovky minulého času slovesa *chtít* v novořečtině) nebo způsob (koncovky českého imperativu):

	M.	F.	N.
	<i>spa-l</i>	<i>spa-la</i>	<i>spa-lo</i>
	sg.		pl.
1.	<i>ήθελ-α</i>		<i>θέλ-αμε</i>
2.	<i>ήθελ-ες</i>		<i>θέλ-ατε</i>
3.	<i>ήθελ-ε</i>		<i>ήθελ-αν</i>
	inf. dělat	sg.	pl.
	imp. 2. os.	<i>δěl-εј</i>	<i>δěl-εјте</i>

Závěrem tohoto oddílu přistoupíme k větnému celku. Sloveso má v české i novořecké větě centrální pozici a hlavní úlohu, jinými slovy větě dominuje predikát. Oba jazyky uplatňují univerzální schéma S-V-O (subjekt-verbum-objekt), které udává přirozené pořadí větných členů. Ve větě s bezpříznakovým slovosledem se tedy na prvním místě vyskytuje podmět, uprostřed je slovesný tvar, po kterém následuje předmět (Čermák, 2011, s. 182).

Vzhledem k tomu, že koncovka slovesa vyjadřuje sama o sobě množství významů, pozice subjektu ve větě není obligatorní. Podmět může být jak v češtině, tak v novořečtině nevyjádřený, pochopený z kontextu a tvaru slovesa (viz dále).

Jako poslední vlastnost flexivního typu jazyka zmíníme tvoření vedlejších vět a jejich bohatý repertoár (viz dále). Tento rys je společný češtině i novořečtině. Z výše uvedených srovnání by již měly být patrné podobnosti mezi českým a novořeckým jazykem vyplývající ze společné typologie. V následující podkapitole se zaměříme na konkrétní rozdíly a společné rysy těchto dvou jazykových systémů.

1.3.2 Srovnání jednotlivých rovin českého a novořeckého jazyka

Dostáváme se nyní k popisu fonologické a gramatické roviny (morfologického i syntaktického plánu) obou jazyků a ke srovnání vybraných kategorií a jevů. S ohledem na odlišnou podobu grafické soustavy začneme náš rozbor krátkou zmínkou o novořecké a české abecedě.

Novořecká abeceda (*αλφάβητο*) má 24 znaků, které přetrvaly z původní abecedy starořecké (viz Příloha 1). Přestože pravopis byl konzervativně zachován, novořecká výslovnost se od starořecké výrazně liší. V důsledku toho neodpovídá soustava grafémů soustavě fonémů, což ovšem platí i pro češtinu. Česká abeceda má téměř dvojnásobný počet znaků (celkem 42), což je způsobeno doplněním 26 základních písmen latinky o písmena s diakritickými znaménky. V češtině se dochovala jediná spřežka: písmeno ch.

1.3.2.1 Fonologie

Co se týče fonologické soustavy, čeština disponuje 10 vokalickými fonémami⁶, jimž odpovídá 14 grafémů. Novořečtina má 5 samohláskových fonémů (*φωνήεντα*). Řecké samohlásky se neliší od krátkých samohlásek českých. Pro zápis některých fonémů existuje v novořečtině více možností, například dvě varianty zápisu fonému /o/: o nebo ω. Fonému /i/ pak dokonce odpovídá 6 grafémů.⁷

⁶ /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, /á/, /é/, /í/, /ó/, /ú/

⁷ η, ι, υ, ει, οι, υι

Dvojhlasiky (*δίφθογγοί*) v novořečtině jsou poměrně komplikované a plní různé funkce. Kombinace grafémů *αι* konkuruje grafému *ε*, oba odpovídají fonému /e/. Naopak /u/ lze zapsat pouze kombinací grafémů: *ου*.⁸

Zajímavé jsou z hlediska komparace češtiny a novořečtiny také diftongy *au* a *eu*, resp. *αυ* *ευ*. Česká a novořecká výslovnost se opět liší. Pro české rodilé mluvčí je opět přirozená výslovnost [au] a [eu]. V případě novořečtiny se však výslovnost liší v závislosti na distribuci hlásek. Na konci slova a před konsonanty *π, τ, κ, φ, χ, θ, σ, ξ, ψ* se tyto dvojhlasiky vyslovují [af] a [ef], před vokály a všemi ostatními konsonanty se výslovnost mění na [av] a [ev] (Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton, 2004).

V případě souhlásek (*σύμφωνα*) je situace poněkud složitější. Čeština má 27 konsonantů, z toho 21 pravých konsonantických fonémů. K souhláskám se dále řadí sonory a klouzavé souhlásky (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

Řecká odborná literatura se rozchází v údajích o počtu konsonantů. Obvykle se v mluvnicích udává kolem 25 konsonantů. Dostálová (2000) hovoří o 20 souhláskových fonémech a 6 alofonech, výslovnostních variantách, které závisí na hláskovém okolí grafému. Novořecký systém stejně jako český zná opozici znělosti a konsonanty tvoří znělostní páry.

Co se týče rozdílů mezi fonologickými systémy obou jazyků, v českém inventáři konsonantů chybí řecká dentála *θ*, která má znělou i neznělou variantu a odpovídá anglickému *th*. Naopak novořečtina samozřejmě postrádá specificky český foném /ř/ s jeho znělou i neznělou realizací. V novořečtině také zaniklo glottální /h/.⁹

České /b/ a /d/ v novořečtině chybí. Přestože řecké písmeno *β* je tradičně považována za ekvivalent českého *b*, novořecká výslovnost se od dob starořeckých výrazně změnila a *βήτα* [vita] v současnosti odpovídá českému /v/. Pro /b/ Řekové užívají kombinaci *μπ*. Pro zápis slov s /d/ se užívá kombinace *ντ*. Řecká *δ* (*δέλτα*) se řadí mezi frikativy. Svou retozubnou výslovností je na pomezí českého /v/ a /d/.¹⁰

Pro české /c/ se v novořečtině opět užívá shluk řeckých písmen *τσ*, například ve slově *τσάντα* [tsanda] s významem taška. Často nahrazuje české *č* ve výrazech jako *τσάι*

⁸ Čeští rodilí mluvčí neznají daného výslovnostního pravidla čtou tuto kombinaci grafémů [ou] a tato interference z češtiny se může stát překážkou v porozumění.

⁹ V češtinou převzatých starořeckých slovech můžeme vysledovat pozůstatky tohoto fonému, tzv. *přídechu*.

¹⁰ Přehledně zpracováno v anglické gramatice novořečtiny *Greek: an Essential Grammar of the Modern Language*. (Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton, 2004). Srovnání s češtinou najdeme v učebnici novořečtiny *Základní kurz novořeckého jazyka*. (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

(čaj) nebo *Τσεχία* (Čechy). V řeckém slově *τζατζίκι* najdeme další kombinaci τζ vyslovovanou [dz].¹¹

Novořecký přízvuk (*τόνος*) je dynamický, důrazný. Zapisuje se vždy čárkou nad samohláskou přízvučné slabiky. Na rozdíl od češtiny je v novořečtině přízvuk pohyblivý a má distinktivní platnost, tj. rozlišuje význam slova. Například adjektiva *γέρος* a *γερός*, kdy první znamená starý, zatímco druhé slovo nese význam zdravý.

Přízvučná může být jedna z posledních tří slabik slova. Posun přízvuku si ukážeme na slově člověk. V nominativu singuláru se člověk novořecky řekne *άνθρωπος*, v genitivu singuláru dochází k posunu přízvuku na druhou slabiku od konce: *ανθρώπου*. V řečtině existují rovněž slova bez vlastního přízvuku (*άτονα*), která tvoří přízvukovou jednotku s jinými slovem (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

V češtině je přízvuk silový, tzn. přízvučná slabika je silnější než ostatní. Vzhledem k tomu, že v češtině je přízvuk pevný a hlavní přízvuk je vždy na první slabice slova, je třeba věnovat nácviku správného přízvuku náležitou pozornost. Důležité je rovněž upozornit řecké rodilé mluvčí na to, že čárka v češtině neznačí přízvuk, ale pouze délku samohlásky. K rozdílům v interpunkci ještě jednu poznámku: středník se v řečtině používá na konci vět tázacích ve funkci otazníku.

Fonologické rovině jsme věnovali pozornost z toho důvodu, že řečtí rodilí mluvčí mají v češtině výrazný přízvuk způsobený právě výše zmíněnými odlišnostmi fonologického systému. Pokusili jsme se pro učitele shrnout hlavní příčiny tohoto jevu.

1.3.2.2 Morfologie

Čeština i novořečtina patří mezi jazyky s velmi bohatou flexí, a to navzdory tomu, že během přerodu staré řečtiny v novou byly její gramatické kategorie značně redukovány. V našem popisu morfologického plánu výrazně převažuje flektivní zaměření nad slovotvorbou.

U podstatných jmen (*ουσιαστικά*) se rozlišuje kategorie rodu, čísla a pádu. Český a novořecký jazyk má tři rody: *maskulinum*, *femininum* a *neutrum*. Čeština navíc v mužském rodě rozlišuje gramatickou životnost. Kategorie rodu souvisí s číslem

¹¹ Užívá se zejména pro přepis cizojazyčných slov, například *τζαζ* pro anglické slovo jazz. Čeština dříve obdobně přepisovala jazz pomocí seskupení hlásek dž jako džez. Řekové přepisují z latinky i cizí vlastní jména podobně jako ruští rodilí mluvčí.

substantiva. Zatímco v singuláru se setkáváme s větším množstvím tvarů podstatných jmen jednotlivých rodů, v plurálu lze mluvit o rodové unifikaci koncovek substantiv.

Tento jev se v novořečtině promítá i do podoby členu (*άρθρο*), který má kategorii rodu, čísla a pádu. Řečtina rozlišuje člen určitý *ο* (M.), *η* (F.), *το* (N.) a neurčitý *ένας* (M.), *μία* (F.), *ένα* (N.). Zatímco v jednotném čísle tři tvary odpovídají třem rodům, v plurálu splývá forma určitého členu u maskulina a feminina *οι*, tvar neutra se mění na *τα*. Neurčitý člen nemá množné číslo. Člen stojí v řečtině vždy před podstatným jménem. Určitý člen lze ve většině případů v češtině nahradit demonstrativy *ten, ta, to*. Neurčitý člen se svým významem blíží českému neurčitému zájmenu *nějaký*.

Český jazyk disponuje sedmi pády, konkrétně se jedná o nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokál a instrumentál. V novořečtině zůstaly zachovány čtyři pády: nominativ, genitiv, akuzativ a vokativ. Starořecké syntetické skloňování pomocí pádových koncovek se částečně změnilo na analytické tvoření využívající předložek. Dativ zanikl koncem starověku a byl nahrazen předložkovou vazbou *σε* v kombinaci se členem substantiva, jež má tvar akuzativu. V případě některých slovesných vazeb se místo pro češtinu obvyklého dativu užívá akuzativ¹² nebo genitiv.¹³ Rovněž význam českého lokálu je v novořečtině zastoupen předložkovou vazbou *σε* + akuzativ s tím, že na rozdíl od češtiny neodlišuje formu pro směr a polohu. Podobně funkci českého instrumentálu zastupuje předložka *με* ve spojení s akuzativem. Akuzativ je proto v novořečtině nejfrekventovanějším pádem.

Co se funkcí jednotlivých pádů týče, více méně si české a novořecké pády odpovídají. Nominativ je pádem podmětu a jmenné části přísudku u sloves *být, existovat, stávat se* (*είμαι, υπάρχουν, γίνομαι*). Genitiv jako pád neshodného přívlastku plní funkci přívlastňovací a vzhledem k neexistenci posesivních adjektiv v novořečtině je spolu s přívlastňovacími zájmeny jediným prostředkem vyjadřujícím posesivní význam. Akuzativ je pádem přímého předmětu slovesa a stejně jako v češtině vyjadřuje příslovečné určení času. Většina novořeckých předložek se pojí s akuzativem, neboť akuzativ nahrazuje v novořečtině český dativ, lokál a instrumentál (viz výše). Vokativ má v obou jazycích stejnou funkci, oslovení v komunikaci.

¹² Například *děkuji bratrovi – ευχαριστώ τον αδελφό, pomáhám dítěti – βοηθώ το παιδί*.

¹³ Například *říkám ti – σου λέω*.

U obou jazyků je zvykem vyučovat celé paradigma naráz, řeckým rodilým mluvčím můžeme tedy prezentovat pády vertikálním způsobem, a poté přistoupit k jejich funkcím (viz dále).

Přídavná jména (*επίθετα*) plní ve větě primární funkci přívlastku. Adjektivní skloňování v češtině dělíme na deklinaci jmennou, složenou a smíšenou. Nejvíce se v češtině užívá složená deklinace, která dále člení adjektiva na tvrdá (vzor *mladý*) a měkká (vzor *jarní*). Jmenné tvary již existují pouze u malého počtu tvrdých přídavných jmen, nedochovaly se u adjektiv měkkých. Smíšené skloňování (kombinace jmenného a složeného) nalezneme u přívlastňovacích přídavných jmen (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

Jak již bylo řečeno, novořečtina přívlastňovací adjektiva nezná, je proto potřeba řeckým rodilým mluvčím vysvětlit významový rozdíl v užití dvou prostředků posesivity. V zásadě lze říci, že genitiv generalizuje, je bezpříznakový. Vyjadřuje obecné vlastnictví, blíže neurčuje osobu, která je majitelem či autorem (například *majetek souseda*). Posesivní adjektiva naopak individualizují, konkretizují osobu. Při jejich užití zejména ve spojitosti s dílem nebo místním názvem máme na mysli konkrétní slavnou osobu (srov. Čapkův román, *Karlův most*).

Novořecká adjektiva se dělí do několika skupin dle koncovek. Koncovkou adjektiva se řídí také syntetické stupňování. Jednotlivé skupiny mají v komparativu a superlativu různé koncovky, obdobně je tomu i v češtině, kde se při volbě přípony rozhodujeme zejména podle zakončení kořene. Na rozdíl od češtiny se však superlativ neodlišuje předponou (srov. český prefix *nej-*), ale přidáním určitého členu před stupňované adjektivum.

pozitiv	komparativ	superlativ
<i>malý</i>	<i>menší</i>	<i>nejmenší</i>
<i>μικρός</i>	<i>μικρότερος</i>	<i>ο μικρότερος</i>
<i>moderní</i>	<i>modernější</i>	<i>nejmodernější</i>
<i>μοντέρνος</i>	<i>πιο μοντέρνος</i>	<i>ο πιο μοντέρνος</i>

Frekventovaná adjektiva jsou v obou jazycích stupňována nepravidelně, tj. komparativ a superlativ je tvořen od jiného slovního základu než pozitiv. Na supletivismus narazíme v češtině i v novořečtině u více slovních druhů (viz například

slovesa). Některá novořecká adjektiva mohou být stupňována pouze opisem. Jedná se o tzv. analytické (perifrastické) stupňování. Tvoří se pomocí příslovce *πιο* s významem *více*. Vzhledem k mnoha odlišnostem, je vhodné věnovat adjektivům při výuce patřičnou pozornost (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Zájmena (*αντωνυμίες*) jsou u obou jazyků ohebným slovním druhem. Společným rysem osobních zájmen je mj. rozlišení rodu ve 3. osobě singuláru a plurálu. Českým zájmenům v nominativu *já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni/ony, ony, ona* odpovídají novořecká *εγώ, εσύ, αυτός, αυτή, αυτό, εμείς, εσείς, αυτοί, αυτές, αυτά*. V ostatních pádech mají *personalia* (*προσωπικές αντωνυμίες*) dubletní tvary, v češtině jsou nazývány krátké a dlouhé, v novořečtině silné a slabé. Silné (resp. dlouhé) tvary zájmen se užívají při důrazu, na začátku věty, nebo po předložce. Slabý (resp. krátký) tvar je příklonkou.

Přivlastňovací zájmena (*κτητικές αντωνυμίες*) jsou v novořečtině vyjadřovány pomocí slabých genitivních tvarů osobních zájmen. V novořečtině je posesivum v postpozici (*το σπίτι μου*), zatímco v češtině se vyskytuje před substantivem (*můj dům*). Existují také silné tvary přivlastňovacích zájmen zdůrazňující vlastnický vztah. Tvoří se pomocí adjektiva *δικός* a opět genitivu slabého tvaru osobního zájmena a stojí stejně jako v češtině před přivlastňovaným jménem (*το δικό μου σπίτι*). Dodejme, že Řekové přivlastňují mnohem více než čeští rodilí mluvčí. Jednoznačnou interferencí z řečtiny je tak pro Řeky typický jev nadužívání posesivních zájmen.

Tvary zájmen ukazovacích (*δεικτικές αντωνυμίες*) jsou v novořečtině totožné s tvary osobních zájmen ve 3. osobě singuláru *αυτός, αυτή, αυτό* a plurálu *αυτοί, αυτές, αυτά*. V češtině jim odpovídají zájmena *tento, tato, toto* a *tito/tyto, tyto, tato*. Paralelně k českým tvarům *onen, ona, ono* (sg.) a *oni/ony, ony, ona* (pl.) existuje v novořečtině *εκείνος, εκείνη, εκείνο* (sg.) a *εκείνοι εκείνες εκείνα* (pl.). V přivlastkovém postavení se vždy pojí se členem určitým.

Z neurčitých zájmen (*αόριστες αντωνυμίες*) bychom rádi zmínili *κανένας, καμία, κανένα*, které se skloňuje stejně jako neurčitý člen *ένας, μία, ένα*. V kladné větě nese význam českých indefinit *někdo, nějaký*. V záporné větě odpovídá českému *nikdo, nijaký*. Stejně je tomu v případě *τίποτα*, které může mít význam *něco* i *nic* (k negaci viz dále). Ekvivalentem českého *něco* je však i novořecké nesklonné *κάτι* a ve významu *někdo, kdosi, nějaký* se v novořečtině užívá také zájmeno *κάποιος, κάποια, κάποιο*.

Tázací zájmena (*ερωτηματικές αντωνυμίες*) *ποιος, ποια, ποιο* se v novořečtině shodují v rodě, v čísle a v pádě se substantivem, zatímco český ekvivalent *kdo* je

nesklonný stejně jako interogativum *co*. Zde si ovšem český výraz odpovídá s řeckým protějškem *τι*. U vztažných zájmen (*αναφορικές αντωνυμίες*) je tomu právě naopak. Nejčastěji používané univerzální relativum *που* se vztahuje ke všem rodům a oběma číslům, zatímco české *který, která, které* skloňujeme jako adjektivum a shoduje se s tvarem substantiva.

Z tohoto hlediska je zajímavé porovnat rovněž skloňování zájmenné číslovky *kolik*, která má v češtině redukovaný počet tvarů. Tvar *kolik* se užívá v nominativu a akuzativu, koncovka *-a* ve zbylých pádech. Řecké zájmeno *πόσος, πόση, πόσο* se po vzoru *ποιος, ποια, ποιο* chová jako adjektivum shodné v rodě, v pádě i v čísle s tvarem substantiva, tvarově je tedy mnohem bohatší než české.

Obecně se však číslovky (*αριθμητικά*) v mnohem větší míře skloňují v češtině. Ze základních číslovek (*απόλυτα αριθμητικά*) jsou v novořečtině sklonná numeralia 1, 3, 4 a z nich složené číslovky. Na rozdíl od češtiny, která po číslovkách od pěti výše užívá tvar tzv. numerativu (genitivu plurálu), se pád počítaného podstatného jména řídí větnou syntaxí. Substantivum je v nominativu, jedná-li se o subjekt, v akuzativu, jde-li o objekt. Číslovky pět až devadesát devět mají v češtině zjednodušené sklonění, základní tvar se užívá pro nominativ a akuzativ, v ostatních pádech se přidává koncovka *-i*. Jako adjektiva se chovají novořecké číslovky 200, 300, 400...900 a 1000). Řadové číslovky (*τακτικά αριθμητικά*) mají v obou jazycích adjektivní skloňování, vyjadřují tedy opět rod, číslo i pád.

V případě zájmen a částečně i číslovek považujeme podobnost jazykových systémů obou jazyků za paradoxně přitěžující okolnost při studiu češtiny jako cizího jazyka, neboť množství dílčích odlišností komplikuje nerodilému mluvčímu výběr vhodných prostředků. V projevu se může projevat tendencí k užívání jiného pádu po číslovce, nejistotou, zda zájmeno skloňovat či nikoli i chybným umístěním zájmena ve větě.

Narušíme nyní konvenční pořadí slovních druhů a budeme se věnovat adverbii (*επιρρήματα*). Nejprve se totiž zaměříme na zájmenná příslovce formálně i významově příbuzná zájmenům. Zajímat nás bude konkrétně srovnání negativních forem. Čeština a novořečtina na rozdíl například od angličtiny kumuluje negaci, v obou jazycích se tak často užívají záporné tvary zájmen a příslovcí, liší se však právě způsobem tvoření.

Jak jsme již zmínili, novořecké *πού* nese dvojí význam: místní (*kde*) a směrový (*kam*). Neurčitým tvarům *někde, někam* odpovídá v novořečtině *κάπου*, ovšem českým negativním formám *nikde, nikam* tvoří protějšek *πουθενά*. Časové zájmenné příslovce *πότε*

s významem *kdy* a záporné *ποτέ* (*nikdy*) se liší pouze umístěním přízvuku, který má, jak již bylo řečeno, schopnost rozlišit význam stejně jako kvantita hlásek v češtině. Pravidelnost užití prefixů *ně-* (většinou odpovídá řecké předponě *κά-*) a *ni-* v českém jazyce tedy plně nekoresponduje s novořeckým variabilnějším způsobem tvoření.

Nejpočetnější skupinou příslovcí v obou jazycích jsou adverbia odvozená od adjektiv. Modelová zakončení v češtině jsou: *-e/ě* (*dobře/pěkně*), *-o* (*teplo*) a *-y* (*řecky*). V novořečtině jsou typickými koncovkami: *-α* (*ωραία*), *-ώς* (*ακριβώς*), *-ά* (*ελληνικά*). Co se týče stupňování, nejfrekventovanější adverbia tvoří komparativ nepravidelně. V superlativu se k tvaru druhého stupně pouze přidá prefix *nej-* v případě češtiny, v případě novořečtiny je situace komplikovanější, podoba sufixu záleží na skupině adjektiva, ze kterého bylo adverbium odvozeno.

pozitiv	komparativ	superlativ
<i>krásně</i>	<i>krásněji</i>	<i>nejkrásněji</i>
<i>ωραία</i>	<i>ωραιότερα</i>	<i>ωραιότατα</i>
<i>dobře</i>	<i>lépe</i>	<i>nejlépe</i>
<i>καλά</i>	<i>καλύτερα</i>	<i>άριστα</i>
<i>brzy</i>	<i>dříve</i>	<i>nejdříve</i>
<i>ωρίς</i>	<i>ωρίτερα</i>	<i>το ωρίτερο</i>

V novořečtině lze složité syntetické stupňování obejít užitím analytického způsobu pomocí příslovce *πιο* (*více*) v komparativu a *πολύ* (*velmi*) v superlativu. V novořečtině také existuje hojně užívané stupňovací příslovce *πάρα*, které zesiluje superlativ.

pozitiv	komparativ	superlativ
<i>ωραία</i>	<i>πιο ωραία</i>	<i>(πάρα) πολύ ωραία</i>

Příslovce *πάρα* má v novořečtině velký význam z pohledu zdvořilostní konvence, neboť v Řecku je považováno za slušnost poděkovat v běžném hovoru i za maličkosti a drobné úsluhy zesíleným třetím stupněm (*ευχαριστώ πάρα πολύ*).

Morfologie slovesa (*ρήμα*) má pro nás s ohledem na zaměření této práce velký význam. Podíváme se proto nejprve podrobněji na jednotlivé slovesné kategorie. Český a novořecký jazyk disponuje třemi gramatickými osobami a dvěma čísly.

	sg.	pl.
1.	έχω (<i>mám</i>)	έχομε (<i>máme</i>)
2.	έχεις (<i>máš</i>)	έχετε (<i>máte</i>)
3.	έχει (<i>má</i>)	έχουν (<i>mají</i>)

Můžeme si povšimnout společných koncovek české a novořecké konjugace ve 2. a 3. osobě plurálu. Kromě totožných základních významů a běžných užití jednotlivých gramatických osob, má čeština a novořečtina společná i některá specifika.

Prvním z nich je rozlišování tykání a vykání. Mluvčí obou jazyků užívají ve formální komunikaci 2. osobu plurálu pro oslovení jediné osoby. Vykání je vyjádřením úcty. V českých i řeckých příslovích se nejčastěji setkáme s 2. osobou singuláru. Jako příklad uveďme: *Αν βιάζεσαι, μην τρέχεις.* – *Spěchej pomalu/Spěchej, ale nezlámej si nohy.* (Bachmannová, Suksov, 2007).

Oba jazyky také mají společné užití 3. osoby v neosobním významu u neurčitého či všeobecného podmětu. Například výrok s obecnější platností: *Με το να ρωτάει κανείς, μαθαίνει.* - *Pokládáním otázek se člověk učí.* (singulár) nebo *Το έχουν πει/δήλωσαν στην τηλεόραση.* - *Říkali to v televizi.* (plurál). Pouze neosobní formu 3. osoby singuláru mají v obou jazycích slovesa vyjadřující atmosférické děje: *Βρέχει.* – *Prší.* či *Χιονίζει.* – *Sněží.*

Vzhledem k tomu, že koncovka slovesa vyjadřuje osobu i číslo, užití osobních zájmen v pozici podmětu je redundantní, příznakové (viz výše). V tomto ohledu se čeština s novořečtinou shodují. Určitý slovesný tvar (*verbum finitum*) dále vyjadřuje kategorii času a způsobu.

Dnešní čeština disponuje tzv. časy objektivními: časem přítomným, minulým a budoucím, které jsou vyjadřovány v rámci oznamovacího způsobu, a časy relativními: současnost, předčasnost a následnost, jež se vyjadřují mj. pomocí slovesného vidu a pomocí přechodníků (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

V novořečtině je škála slovesných časů širší. Užívá se nejen přítomný, ale i předpřítomný čas. U minulých časů rozlišujeme *imperfektum*, *aorist* a *plusquamperfektum*. Budoucí čas se dělí na prostý, trvací a *futurum exactum*.

V indikativu přezenta lze slovesa v češtině rozdělit dle koncovek na dva typy. První typ zahrnuje podtypy: nes-0-u, tisk-n-u, kup-uj-i/u, kry-j-u/i. Druhý typ reprezentují podtypy: pro-s-ím, sáz-í-m, vol-á-m. Rozhodující je pro rozdělení do pěti slovesných tříd 3. osoba singuláru (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

V novořečtině mají všechna slovesa v 1. osobě jednotného čísla indikativu přezenta koncovku -ω. Podle toho, zda je přízvuk umístěn nad koncovkou, a podle koncovky ve 2. osobě rozdělujeme slovesa do dvou konjugačních skupin (*συζυγίες*). Do první skupiny (A) patří většina novořeckých sloves. Druhou skupinu (B) dále členíme do dvou slovesných tříd (B1 a B2).

A Συζυγία

	sg.	pl.
1.	γράφω ¹⁴	γράφουμε
2.	γράφεις	γράφετε
3.	γράφει	γράφουν

B Συζυγία

B1	B2
μιλάω/μιλώ ¹⁵	οδηγώ ¹⁶
μιλάς	οδηγείς
μιλάει/μιλά	οδηγεί
μιλάμε	οδηγούμε
μιλάτε	οδηγείτε
μιλάνε/μιλούν	οδηγούν

Důležité je zmínit, že záporka *δεν* je v novořečtině samostatným slovem, podobně jako v ruštině se píše zvlášť. Česká negace sloves využívá předponu *ne-*, píšeme ji dohromady se slovesem.¹⁷ Psaní záporky odděleně je tedy obvyklou interferencí z novořečtiny zejména v počátcích studia. Z vlastní zkušenosti můžeme říci, že většinou

¹⁴ psát

¹⁵ mluvit

¹⁶ řídit

¹⁷ Srov. *neπίση* vs. *δεν γράφω*.

postačí na tento rozdíl řecké rodilé mluvčí při výuce upozornit a chyba se v psaném projevu dále neobjevuje.

České préteritum je tvořeno složeným tvarem přičestí činného a pomocným slovesem být v příslušném tvaru indikativu prézenta. Jak jsme již ukázali v podkapitole nazvané *Vlastnosti flexivního typu* (viz 1.3.1), koncovka l-ového přičestí rozlišuje jmenný rod. Minulý čas je v češtině pouze jeden, mluvčí však volí ze dvou variant: nedokonavého a dokonavého tvaru slovesa.¹⁸

Minulé časy v novořečtině jsou úzce propojeny s kategorií vidu. Rozlišuje se minulý čas trvací (*παρατατικός*) a prostý minulý čas (*αόριστος*). První jmenovaný se nazývá rovněž *imperfektum*, jedná se tedy o nedokonavý minulý čas. *Aorist* vyjadřuje jednorázový děj a odpovídá v češtině minulému času dokonavých sloves. Jaké důsledky má konkurence těchto dvou časů v novořečtině pro prezentaci českého aspektu, probereme podrobněji ve 3. kapitole.

U dvouslabičných sloves se v *paratatiku* i v *aoristu* zachoval znak minulého času ze staré řečtiny, *augment* (*αύζηση*). V minulém čase se přízvuk posunuje na třetí slabiku od konce. Má-li sloveso méně slabik, přidává se ke slovu předpona ε- (výjimečně tzv. časový augment η-), která nese přízvuk.

Imperfektum si zachovává prezentní kmen a pouze k němu připojuje koncovky minulého času. U *aoristu* je situace komplikovanější. Podle zakončení kmene se slovesa dělí do čtyř skupin, v kmeni dochází k hláskové změně a připojuje se koncovka minulého času. Slovesa druhé skupiny mají odlišnou formu minulých časů, koncovky jsou však pro obě třídy stejné. Na tato slovesa se nevztahuje pravidlo augmentu.

Α Συζυγία

<i>Παρατατικός</i>	<i>Αόριστος</i>
<i>έγραφα</i> ¹⁹	<i>έγραψα</i> ²⁰
<i>έγραφες</i>	<i>έγραψες</i>
<i>έγραφε</i>	<i>έγραψε</i>
<i>γράφαμε</i>	<i>γράψαμε</i>
<i>γράφατε</i>	<i>γράψατε</i>

¹⁸ Srov. *psal jsem* vs. *napsal jsem*.

¹⁹ Český ekvivalent: nedokonavý tvar *psal jsem*.

²⁰ Český ekvivalent: dokonavý tvar *napsal jsem*.

έγραφαν

έγραψαν

Β Συζυγία

<i>Παρατατικός</i>	<i>Αόριστος</i>
<i>μιλούσα</i>	<i>μίλησα</i>
<i>μιλούσες</i>	<i>μίλησες</i>
<i>μιλούσε</i>	<i>μίλησε</i>
<i>μιλούσαμε</i>	<i>μιλήσαμε</i>
<i>μιλούσατε</i>	<i>μιλήσατε</i>
<i>μιλούσαν</i>	<i>μίλησαν</i>

Z hlediska nepravidelného tvoření minulého času v češtině někdy dochází k drobným alternacím ve srovnání s kmenem přítomným.²¹ V novořečtině se však někdy kmen přítomný zcela odlišuje od kmene aoristového a mezi tvary indikativu přítomna a indikativu aoristu nenacházíme žádnou formální podobnost. Jako příklad uveďme nepravidelné sloveso *βλέπω* (*vidím*) a jeho aoristový tvar *είδα* (*viděl jsem*). Suppletivismus frekventovaných sloves je pro novořečtinu i češtinu typický.²²

Způsob tvoření českého futura podobně jako u novořeckých minulých časů závisí na dokonavosti a nedokonavosti slovesa. V případě nedokonavých sloves užíváme rovněž složený tvar. Osoba se vyjadřuje pomocí tvaru slovesa *být* v budoucím čase, zatímco plnovýznamové sloveso je ve tvaru zastoupeno infinitivem. Dokonavá slovesa tvoří futurum jednoduchou formou, vyjadřují budoucnost pomocí přítomného tvaru slovesa (Cvrček, 2010).

Imperfektiva

	sg.	pl.
1.	<i>budu dělat</i>	<i>budeme dělat</i>
2.	<i>budeš dělat</i>	<i>budete dělat</i>
3.	<i>bude dělat</i>	<i>budou dělat</i>

Perfektiva

²¹ Například inf. *číst*, 3. os. sg. ind. prés. *čte*, 3. os. sg. ind. prété. *četl*.

²² Srovnání slovesa *být* v češtině a novořečtině: ind. présente *jsem* (*είμαι*), ind. préterita *byl jsem* (*ήμουν*), ind. futura *budu* (*θα είμαι*).

	sg.	pl.
1.	<i>udělám</i>	<i>uděláme</i>
2.	<i>uděláš</i>	<i>uděláte</i>
3.	<i>udělá</i>	<i>udělají</i>

Z hlediska forem budoucího času tvoří v češtině výjimku slovesa pohybu. Rozlišuje se u nich určenost a neurčenost cíle pohybu, determinovanost a nedeterminovanost, oba tyto významy jsou však vyjádřeny nedokonavým tvarem slovesa. Tato skupina sloves tvoří futurum pomocí předpon *po-* (*poběžím*), *pů-* (*půjdu*). Od tohoto tvaru budoucího času nelze vytvořit infinitiv ani préteritum.²³

Futurum se v novořečtině tvoří pomocí modální částice *θα*. Rozlišujeme budoucí čas nedokonavý (*εξακολουθητικός/συνεχής μέλλοντας*) a dokonavý (*απλός/στιγμιαίος μέλλοντας*). Imperfektivní futurum využívá přítomní tvar slovesa, perfektivní futurum aoristový kmen a koncovku přítomného času.

Imperfektivní futurum: *θα γράφω (budu psát)*

Perfektivní futurum: *θα γράψω (napíšu)*

Vzhledem k tomu, že oba budoucí časy v novořečtině jsou složené, velice často se můžeme v projevu řeckých rodilých mluvčích setkat se systematickým užíváním pomocného slovesa *βύτ* i pro futurum perfektiv. Analogicky k novořecké formě *θα γράψω* tak vytváří chybný tvar **budu napsat*.

V dosavadním popisu slovesných časů novořečtiny jsme záměrně vynechali tři časy: *perfektum* (*παρακείμενος*), *plusquamperfektum* (*υπερσυντέλικος*) a *futurum exactum* (*συντελεσμένος μέλλοντας*). Tyto perfektní časy mají společný způsob tvoření. Jedná se o složený tvar pomocného slovesa *έχω*, resp. *είχα*, s *aparemfatem*. *Aparemfato* je strnulý tvar vzniklý ze starořeckého infinitivu, který se tvoří přidáním koncovky *-ει* k aoristovému kmeni slovesa. Přízvuk vždy zůstává na kmenové slabice. V novořečtině se *aparemfato* nikdy nevyskytuje samostatně. Záporkou všech těchto perifrastických časů je obvyklé *δεν* (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Παρακείμενος tedy spojuje přítomní formu slovesa (*έχω*) s *aparemfatem* a vyjadřuje děj, který skončil v minulosti, ale jehož výsledek je stále přítomný. Konkuruje

²³ Srov. dok. tvar *udělám* – inf. *udělat*, ale tvar *poběžím* – inf. *poběžet*.

si s prostým minulým časem, na rozdíl od *aoristu* ho však nelze užít ve spojení s přesným časovým určením (*χθες* – *včera*, *πέρσι* – *loni* apod.). Novořecký předpřítomný čas je blízký české pasivní konstrukci tvořené slovesem *mít* a dokonavou formou deverbativního adjektiva (viz příkladové věty).²⁴

Υπερσυντέλικος se tvoří z kombinace minulého tvaru pomocného slovesa (*είχα*) s *aparemfatem*. Označuje děj, který proběhl před jiným minulým dějem. Typickým příkladem užití předminulého času jsou souvětí s vedlejšími větami časovými, kde je záměrem mluvčího vyjádřit předčasnost.

Συντελεσμένος μέλλοντας se tvoří pomocí futura slovesa (*θα έχω*) a *aparemfata*. Užívá se pro vyjádření děje, který proběhne v budoucnosti do určitého pevně stanoveného termínu. Předbudoucí čas se tedy pojí s časovými údaji typu *ως την άλλη εβδομάδα* (*do příštího týdne*), *ως τις πέντε* (*do pěti hodin*) apod. Je pro něj typická také časová spojka *πριν* (*dříve než*).

Perfektum

Έχω ήδη γράψει το γράμμα. - *Už mám ten dopis napsaný.*

Plusquamperfektum

Όταν φτάσαμε στο σταθμό, το τρένο είχε ήδη φύγει. - *Když jsme dorazili na nádraží, vlak už byl pryč (byl odjel).*

Futurum exactum

Θα έχω γράψει το μάθημά μου ως το βράδυ. - *Do večera budu mít ten úkol napsaný.*

Plusquamperfektum se dochovalo ze staré češtiny jako archaizační stylový prostředek. Vyjadřuje se pomocí préterita a l-ového příčestí slovesa *být*. Překlad výše uvedeného příkladu *plusquamperfekta* do staré češtiny uvádíme v závorce. Na rozdíl od řečtiny je však užití takové formy příznakové.

Z výše uvedeného by již mělo být patrné, jak úzce je propojen systém vidu (*άποψη*) se systémem času (*χρονος*), a to jak v češtině, tak v novořečtině. Kategorie vidu se v obou jazycích vztahuje k završenosti děje a dokonavost se ze své podstaty vylučuje s přítomností. Podrobněji o problematice vidu pojednáme ve 3. kapitole. Přehled

²⁴ Pro zájemce o podrobnější zpracování této problematiky v češtině odkazujeme na článek Viléma Mathesia: Slovesné časy typu perfektního v hovorové češtině. In: *Naše řeč*, 1925, roč. 9, č. 7, s. 200-202.

dokonavých a nedokonavých forem slovesa v základních gramatických časech podáváme v následující tabulce:

Vid (Άποψη) Čas (Χρόνος)	Dokonavý (Συνοπτική)	Nedokonavý (Μη συνοπτική)
Minulost (Παρελθόν)	napsal jsem - έγραψα	psal jsem - έγραφα
Přítomnost (Παρόν)	—	píšu - γράφω
Budoucnost (Μέλλον)	napíšu - θα γράψω	budu psát - θα γράφω

Kromě podobnosti českého a novořeckého systému můžeme z tabulky vysledovat rozdíl v tvoření vidových párů. Nejčastěji probíhá perfektivizace slovesa v češtině pomocí předpony. Na rozdíl od českého předponového tvoření, v novořečtině nese vidovou funkci alternace v kmeni slovesa. Pro dokonavé formy se užívá kmen aoristový, nedokonavé tvary se odvozují z kmene přítomného. Tvoření vidových protějšků v češtině pomocí sufixace je spíše okrajové.

Prefixace je nejdůležitějším lexikálním významotvorným postupem ve slovtvorbě sloves. Dovolíme si zde malou slovtvornou vsuvku, protože rozmanitost slovesných předpon měnících význam slovesa je výrazným rysem českého i novořeckého jazyka. Například u novořeckého slovesa *βάλλω* s významem dávat něco někam, pokládat, případně vrhat, dochází připojením prefixu k různým posunům významu: *αναβάλλω* (odkládat), *αμφιβάλλω* (pochybovat), *προσβάλλω* (napadat), *εισβάλλω* (vtrhnout) apod. V češtině uveďme například předpony: *do-*, *na-*, *při-*, *pře-*, *vy-*, *za-*, které se uplatňují při prefixaci (a zároveň perfektivizaci) slovesa *psát* a při odstínění významů pohybového slovesa *jet*.

Se systémem slovesných časů souvisí rovněž slovesný způsob, který vyjadřuje vztah děje ke skutečnosti. Všechny časy rozlišuje pouze indikativ (*οριστική*). Oznamovací způsob tak vyjadřuje děj reálný v minulosti, v přítomnosti či záměr v budoucnosti.

Imperativ (*προστακτική*) časy nerozlišuje, slouží k vyjádření apelu. Z podstaty své funkce zahrnuje pouze ty gramatické osoby, v nichž je přítomen adresát. V češtině se tvoří od kmene přítomného koncovkami *-o*, *-i*, *-ej* pro 2. osobu singuláru, *-te*, *-ete/ěte*, *-ejte* pro 2. osobu plurálu, *-me*, *-eme/ěme*, *-ejme* pro 1. osobu plurálu. Někdy dochází k alternaci konsonantu před nulovou koncovkou. Základní formou vyjádření zákazu je záporný imperativ od nedokonavých sloves.

V novořečtině se rozkazovací způsob tvoří připojením koncovek *-ε, -ετε* k aoristovému kmeni, nedokonavá forma s přítomným kmenem se téměř neužívá. Novořecký imperativ má pouze kladný tvar. Záporný imperativ je nahrazován záporným konjunktivem, převážně trvacím. Novořečtina ještě ve větší míře než čeština upřednostňuje u rozkazu perfektiva, u zákazu imperfektivní formu slovesa (viz dále).²⁵

Kondicionál (*δυνητική*) vyjadřuje nereálný či potenciální děj. V češtině rozlišujeme kondicionál přítomný a minulý, který vyjadřujeme pomocí volného morfému *by* a *l-*ového příčestí. V případě kondicionálu minulého se k uvedeným prostředkům připojuje pomocné sloveso *být* v minulém čase. V novořečtině se podmiňovací způsob přítomný tvoří pomocí modální částice *θα* a imperfekta, forma minulá vzniká kombinací částice *θα* s plusquamperfektem. Stejně jako v češtině se i v novořečtině užívá tvaru kondicionálu při zdvořilé žádosti (*chtěl/a bych – θα ήθελα*).

V novořečtině zanikl neurčitý slovesný tvar infinitivu. Většina českých infinitivních konstrukcí je v novořečtině nahrazena konjunktivem, který postrádá pro změnu čeština.²⁶ Konjunktiv (*υποτακτική*) nevyjadřuje čas, ale slovesný vid. Může se však vztahovat k minulosti, budoucnosti i přítomnosti. Konjunktivní konstrukce se tvoří pomocí částice *να*, záporka je *μη*.

Stejně jako česká slovesa v infinitivu, má i novořecký konjunktiv dvě podoby. Konjunktiv trvací (*συνεχής υποτακτική*) odpovídá nedokonavému infinitivu a sloveso má tvar indikativu přezenta (*να αγοράζω - kupovat*). Konjunktiv prostý (*απλή υποτακτική*) se tvoří spojením aoristového kmene slovesa s koncovkou indikativu přezenta a jeho význam je dokonavý (*να αγοράσω - koupit*). Konjunktiv plní v novořečtině celou řadu funkcí. Může vyjadřovat přání, očekávání, nejistotu i podmínku. V záporné konstrukci nahrazuje formu imperativu a vyjadřuje zákaz (viz výše).

Vzájemnou provázanost infinitivu a konjunktivu můžeme vysledovat u zvláštních skupin sloves modálních a fázových, které doplňují význam slovesa o prvek modalitativity či fázovosti. Česká modální slovesa vyjadřují postoj mluvčího k ději a pojí se s infinitivem plnovýznamového slovesa. Ze své podstaty jsou nedokonavá. Novořecká modální slovesa se spojují s konjunktivem a na rozdíl od českých modálních sloves se nečasují.²⁷ Fázová slovesa vyjadřují začátek či ukončení děje. Český infinitiv je nahrazen novořeckým

²⁵ Srov. *řekni – πες* (imp. akt. pf.), ale zápor *neříkej, να μη λέγεις* (imp. akt. ipf.).

²⁶ Konkrétní příklady užití konjunktivu a srovnání s českým infinitivem viz 3. kapitola.

²⁷ Srov. *musím pracovat, musíš pracovat...* vs. *πρέπει να δουλέψω, πρέπει να δουλέψεις...*

konjunktivem, společné je pravidlo užití nedokonavé formy plnovýznamového slovesa po fázových slovesech (viz dále).²⁸

Poslední mluvnickou kategorií sloves v našem výčtu je slovesný rod, jímž z hlediska morfologického rozumíme protikladné formy aktiva (*ενεργητική φωνή*) a pasiva (*παθητική φωνή*). V češtině máme dvě pasivní formy slovesa: opisné pasivum²⁹, které se tvoří pomocí slovesa *být* a tvarů tzv. přičestí trpného, a reflexivní pasivum jako jednu z funkcí spojení slovesa se zvratným *se*.

Novořečtina na rozdíl od češtiny neužívá složený tvar, aktivní a pasivní forma se odlišuje pouze koncovkou slovesa (*myju – πλένω; jsem myt/myji se – πλένομαι*). Novořecký jazyk navíc rozlišuje kategorii stavu (*διάθεση*), který může být činný, trpný, zvratný (resp. mediální) a neutrální. Český zvratný tvar a mediopasivní forma v novořečtině si někdy neodpovídají (například *bavím se – διασκεδάζω*). V některých případech přebírá mediopasivní tvar v novořečtině modální význam (*Αυτό το νερό δεν πίνεται. - Tato voda se nesmí pít, není pitná.*). V plurálu vyjadřují řecká zvratná slovesa často vzájemnost stejně jako v češtině (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Kromě sloves, která mohou tvořit aktivní i pasivní tvary, existují v novořečtině rovněž slovesa, která mají pouze pasivní formu, ale aktivní význam. Nazývají se deponentia (*αποθετικά ρήματα*) a v pasivním významu je nelze užít: *κάθομαι (sedím), αισθάνομαι (cítím), σκέφτομαι (přemýšlím)* aj. Novořečtina tak užívá pasivní tvary mnohem více než čeština. Novořecká slovesa v pasivu mají vlastní specifické tvoření minulých a budoucích časů. Zde ho však nebudeme podrobněji rozebírat.

Nepovažujeme za nutné věnovat neohebným slovním druhům takovou pozornost jako ohebným slovním druhům či stupňovaným příslovcím. Výjimku ovšem tvoří prepozice. Vzhledem k tomu, že novořecké předložky se nejčastěji pojí s akuzativem, je pro řecké rodilé mluvčí variabilita spojení českých předložek a pádů relativně obtížná. V jejich projevech jsme zaznamenali zejména nadužívání prepozice *na*, kterou spojují právě jen s akuzativem. Po vzoru novořečtiny tak i ve významu lokálu (**pracovat na firma*) či dativu (**napsat na tebe, *dávat pusu na žena*) užívají univerzální

²⁸ Např. spojení: *začínám se učit* (nedok. tvar) – *αρχίζω να μαθαίνω* (imperf. forma).

²⁹ Tvary opisného pasiva rozlišují jmenný rod: *být nesen, -a, -o*.

předložkovou vazbu (viz výše funkce pádů).³⁰ V případě lokálu samozřejmě způsobuje potíže i fakt, že novořečtina nerozlišuje lokaci a směr.

Prepozice *na* se často objevuje před měsíci (**na 24. září*) a dny v týdnu místo správného užití předložky *v*. V novořečtině se sice v tomto případě předložka neuzívá, měsíce a dny v týdnu včetně členů jsou ale opět ve tvaru akuzativu. Předložky *s* a *z*, ke kterým najdeme v novořečtině odpovídající ekvivalenty (*με, από*), obvykle nedělají řeckým studentům problémy.

Nejčastějšími novořeckými spojkami jsou: slučovací *και* (*a*), *ούτε* (*ani*); vylučovací *ή* (*nebo*); odporovací *αλλά* (*ale*), *όμως* (*avšak*); důsledkové *λοιπόν* a *δηλαδή* (*tedy*), polyfunkční spojky *πως* a *ότι* (*že*) a časová, resp. podmínková konjunkce *όταν* (*když*). Řecký výraz *γιατί* se vyskytuje ve významu českého příčinného adverbia *proč* i příčinné spojky *protože*. Spojkám se budeme dále věnovat v rozboru syntaktické roviny.

1.3.2.3 Syntax

Z hlediska syntaktického je základní stavební jednotkou jazyka věta (*πρόταση*). Jak již bylo řečeno, centrem větné stavby a závislostních vztahů větných členů je sloveso.

Zaměříme se nyní na vyšší větné celky, tedy na podobu českých a novořeckých souvětí. Vzhledem k provázanosti se slovesným způsobem a videm nás budou zajímat zejména druhy vedlejších vět, jejichž rozmanitost je jedním z rysů flexivních jazyků.

Novořečtina rozděluje vedlejší věty do dvou skupin. První se nazývá *επιρρηματικές προτάσεις* a spadají do ní všechny příslovečné vedlejší věty. Do skupiny tzv. *ονοματικές προτάσεις* patří všechny ostatní druhy vedlejších vět. Zde se dělení češtiny a novořečtiny poněkud rozchází. Novořečtina sem řadí několik podskupin. Jsou to v první řadě věty vypovídací (*ειδικές προτάσεις*), do kterých patří zejména české vedlejší věty podmětne a předmětne. Věty obavné (*ενδοιαστικές προτάσεις*) vyjadřují obavu, věty přací vyjadřují přání (*βουλητικές προτάσεις*). Dále sem řadíme podskupinu závislých vět tázacích (*πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις*), které uvozuje tázací zájmeno či zájmenné příslovce. Na pomezí dvou hlavních skupin stojí vztažné věty (*αναφορικές προτάσεις*).

V případě příslovečných vět nacházíme větší shodu. Novořečtina rozlišuje vedlejší věty podmínkové (*υποθετικές προτάσεις*), účelové (*τελικές προτάσεις*), příčinné (*αιτιολογικές προτάσεις*), přípustkové (*παραχωρητικές προτάσεις*), účinkové

³⁰ Příklady uvádíme z vlastních klinicky elicitovaných projevů řeckého rodilého mluvčího v rámci výzkumu na předmětu Čeština nerodilých mluvčích.

(αποτελεσματικές προτάσεις) a časové (χρονικές προτάσεις). Novořeckým větám účinkovým odpovídají české věty příslovečné měrové. České věty příslovečné místní a způsobové zastupují věty vztahné.

Vyjádření podmínky v novořečtině se řídí poměrně složitými pravidly užití slovesných časů podobně jako tomu je v anglickém jazyce. Souvětí uvozuje spojka *αν* (český ekvivalent *jestliže, kdyby*). Podmínková souvětí (*υποθετικές προτάσεις*) se dělí na reálné, ireálné a potenciální. Potenciální podmínkové souvětí se do češtiny překládá pomocí *-li*.³¹

Př. *Αν πας εσύ, θα πάω και εγώ.* - *Půjdeš-li ty, půjdu i já.*

Vedlejší věty účelové (*τελικές προτάσεις*) vyjadřují účel nebo záměr. Užívají spojku (*για*) *να* s významem *aby*. V novořečtině se blíží větám práci (*βουλητικές προτάσεις*), které vyjadřují přání, povinnost či možnost. Rozdíl mezi nimi je následující:

Př. *Ηρθα να σε δω.* – *Přišel jsem, abych tě viděl.* (věta účelová)

Př. *Θέλω να σε δω.* - *Chci tě vidět.* (věta práci)

Věty příčinné (*αιτιολογικές προτάσεις*) mají sloveso v indikativu, pokud vyjadřují prostý soud. V případě vyjádření subjektivního názoru je sloveso v kondicionálu. Mezi typické příčinné spojky v novořečtině patří *γιατί, επειδή* s významem *protože* a *αφού* zastupující *když* (Georgiadou, 2013).

Př. *Δεν πήγε στο σχολείο γιατί ήταν άρρωστος.* – *Nešel do školy, protože byl nemocný.*

Př. *Αφού θέλεις, θα μείνω.* – *Zůstanu, když chceš (protože si to přeješ).*

Přípustkové věty (*παραχωρητικές προτάσεις*) vyjadřují okolnost, která je v rozporu s obsahem věty řídící. Začínají spojkami *και αν, και να, κι ας*, jež lze přeložit do češtiny jako *přestože, ač, i když, i kdyby*. Sloveso v indikativu se užívá u skutečné výpovědi. Užití konjunktivu naznačuje potenciální budoucnost.

³¹ Vzhledem k nedostatku prostoru se kombinatorickým pravidlům podmínkových souvětí blíže nevěnujeme. Podrobnější rozbor a zevrubné zpracování viz Dostálová, Franc-Sgourdeou (2000).

Πř. Πήγαμε εκδρομή, αν και έβρεχε. – *Jeli jsme na výlet, i když pršelo.*

Πř. Θα πάμε εκδρομή, και ας βρέξει. – *Pojedeme na výlet, i kdyby pršelo/i když bude pršet.*

Je-li účinek v účinkových větách (*αποτελεσματικές προτάσεις*) chápán jako skutečný, užívá se indikativ, kondicionál vyjadřuje možnost a konjunktiv očekávaný výsledek. V řídicí větě bývá ukazovací zájmeno *τέτοιος* (*takový*) či příslovce *τόσο* (*tak, tolik*). Vedlejší větu uvádí spojka *ώστε* nebo *που*, která se do češtiny obvykle překládá *že*.

Πř. Φώναζε τόσο δυνατά, που όλοι μπορούσαν να τον ακούνε. – *Křičel tak hlasitě, že ho všichni slyšeli.*

Πř. Σε γέλασε τόσες φορές, ώστε να μην τον πιστεύεις. - *Tolikrát tě oklamal, že už mu neuvěříš.*

Věty časové (*χρονικές προτάσεις*) vyjadřují předčasnost, současnost a následnost. Typickými časovými spojkami jsou *όταν*, *αφού* (*když*), *ενώ* (*zatímco*), *μέχρι, πριν* (*než*) a *μόλις* (*jakmile*). Indikativ značí děj skutečný, kondicionál děj možný a konjunktiv (spolu s budoucím časem či imperativem ve větě hlavní) děj očekávaný. Povšimněme si korespondence slovesného vidu v obou jazycích, která souvisí s užitím konkrétních spojek (viz dále).

Πředčasnost

Μόλις το είπε, έφυγαν. - *Jakmile to řekl, odešli.* (dok.)

Současnost

Ενώ έτρωγε, μου μιλούσε. – *Zatímco jedl, mluvil se mnou.* (nedok.)

Následnost

Κάτσε, μέχρι να φύγεις. – *Sedni si, než odejdeš.* (dok.)

Specifickým případem jsou věty obavné (*ενδοιαστικές προτάσεις*), které následují po slovesech implikujících strach. Vyjadřuje-li se obava před něčím, co se stane, uvádí je spojky *μην, μήπως*. Pokud se mluvčí obává, že nenastane, co by si přál, ke spojkám přidáme zápornku *μη δεν, μήπως δεν*.

Πř. Φοβάμαι μήπως αρρωστήσω. – *Bojím se, že onemocním.*

Πř. Φοβάμαι μήπως δεν έρθει. – *Bojím se, že nepřijde.*

Věty vypovídací (*ειδικές προτάσεις*) následují po slovesech mluvení, smyslového vnímání a po slovesech souvisejících s kognicí. V češtině jim odpovídají věty předmětné a podmětné. Vyjadřují obvykle prostý úsudek.

Πř. Ξέρω πως είναι αργά. – *Vím, že je pozdě.* (věta předmětná)

Πř. Νομίζω ότι έχουμε καιρό. – *Myslím si, že máme čas.* (věta předmětná)

Πř. Ακούγεται πως είναι πλούσιος. – *Proslýchá se, že je bohatý.* (věta podmětná)

Po slovesech smyslového vnímání, přemýšlení a rozumění následují rovněž tzv. závislé věty tázací (*πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις*). Jsou uvozenány tázacím zájmenem *ποιος* (*kdo*), *πόσος* (*kolik*), *τι* (*co*) či zájmenným příslovcem *πού* (*kde*), *πότε* (*kdy*), *πώς* (*jak*). Sloveso může být jako obvykle v indikativu, v konjunktivu nebo ve formě kondicionálu.

Πř. Καταλαβαίνω καλά τι εννοείς. – *Rozumím dobře, co tím myslíš.*

Πř. Δεν ξέρω πώς να το κάνω. – *Nevím, jak to mám udělat.*

Πř. Φαντάσου τι θα γινόταν. – *Představ si, co by se mohlo stát.*

Věty vztažné (*αναφορικές προτάσεις*) jsou uvozenány vztažnými zájmeny (nejčastěji používané je *που*) či vztažnými příslovci *όπου* (*kde, kam*), *όπως* (*jako*), *πώς* (*jak*). Indikativ vyjadřuje skutečnost, kondicionál pravděpodobnost a konjunktiv očekávání. Odpovídají českým přívlaskovým, podmětným či předmětným větám.

Πř. Είδα τον Παύλο, που είναι συμμαθητής σου. – *Viděl/a jsem Pavla, který je tvůj spolužák.* (věta přívlasková)

Πř. Όποιος γελάει την Παρασκευή, κλαίει την Κυριακή. (řecké přísloví) – *Kdo se směje v pátek, pláče v neděli.* (věta podmětná)

Πř. Θα κάνω ό,τι θέλεις. – *Udělám, co chceš.* (věta předmětná)

Nekorespondence jednotlivých druhů vedlejších vět mezi češtinou a novořečtinou komplikuje pokročilým studentům již tak nepřehlednou situaci. Považujeme za vhodné nacházet novořecké ekvivalenty jednotlivých spojek a učit souvětí vždy v širším kontextu (viz 3.4).

2 Role gramatiky ve výuce češtiny jako cizího jazyka

Pojem gramatika pochází z řeckého slova γραμματική s významem mluvnice, gramatická příručka. Je odvozen od řeckého pojmenování pro písmeno - γράμμα. Právě s vynálezem písma vzniká lidská potřeba určitým způsobem zachytit jazyk a popsat jeho pravidla.

2.1 Gramatika jako jazykovědná disciplína

Podle definice Čermáka (2011) je gramatika (mluvnice) organizovaným souborem pravidel jazykového systému, který chápeme jako principy tvorby a organizace komplexních jednotek jazyka. Ke gramatice tak lze zjednodušeně přistupovat jako ke znakovým jednotkám s jejich kombinatorickými pravidly.

Přístup k jazyku jako k uspořádanému a funkčnímu systému se pojí se strukturalismem a se jménem Saussura. Ten zavádí pro lingvistiku dva velice významné pojmy: *langue* a *parole*. Jazyk se tak podle něj dělí na 3 složky: řeč (*langage*) je lidskou schopností dorozumívat se skrze jazyk, *langue* - jazyk v užším smyslu - chápe jako abstraktní systém konvenčních pravidel, zatímco promluva (*parole*) představuje konkrétní sdělení realizované na základě znalosti a dodržování pravidel systému jazyka (Černý, 1996).

Lingvistika se zaměřuje především na jazyk v užším slova smyslu (*langue*). Rozlišujeme dvě hlavní odvětví synchronní lingvistiky: teoretickou lingvistiku s její deskriptivní povahou a aplikovanou lingvistiku, jejíž převážná část má spíše ráz preskriptivní. Zatímco teoretická lingvistika tedy nezaujatě a věrně popisuje jazykový systém, aplikovaná lingvistika autoritativně předepisuje vybrané formy jako vhodné a reflektuje zejména potřeby jejich praktického využití (Čermák, 2011).

Co se týče gramatiky jako mluvnického popisu jazyka, rozlišujeme mnoho druhů gramatik. Pro účely této práce považujeme za vhodné zmínit dělení na gramatiku lingvistickou a pedagogickou. Lingvistická gramatika se věnuje vědeckému popisu strukturních prvků mluvnického systému daného jazyka, formuluje jeho obecné zásady a pravidla.

Z hlediska vyučovací praxe je pro nás podstatnější aplikačně orientovaná gramatika pedagogická, která uzpůsobuje prezentaci gramatického systému jazyka didaktickým potřebám. Hrdlička považuje za vhodnější označení gramatika didaktická³², tzn. zabývající se úzce teorií vyučování, nikoli všeobecně výchovou. Specifičnost pedagogické, resp. didaktické gramatiky spočívá v redukci a zjednodušení popisu gramatického systému daného jazyka. Dále ji můžeme rozlišit dle způsobu prezentace na tři oblasti: způsob výkladu látky ve vyučovacím procesu, způsob zpracování gramatiky v učebních materiálech a způsob prezentace gramatiky v mluvnických příručkách (Hrdlička, 2009a).

Jednou z možností, jak prezentovat gramatiku v učebnicích cizího jazyka je tzv. signální gramatika, která pro označení gramatických jednotek užívá vizuální signály. Jedná se o pokus nahradit metajazyk, vytvořit učebnice méně zatížené verbální gramatickou složkou a komplikovaným lingvistickým pojmoslovím. Signál má studentovi usnadnit přístup ke stěžejní informaci a přímo zprostředkovat gramatický jev, zastává tak zároveň funkci informační, regulační i motivační. Prostředky signální gramatiky mohou mít podobu grafického znázornění, abstraktního symbolu či vizuální metafory (Škodová, Štindlová, 2008).

Jak jsme se pokusili naznačit výše, možných přístupů ke gramatice je bezpočet a její vývoj procházel mnohými proměnami. Z hlediska jejího rozpětí na ni bylo dříve nahlíženo jako na soubor morfologických a syntaktických pravidel, kterým se postačuje naučit. Mluvnice byla tedy redukována na tvarosloví a skladbu. Představitelé moderní lingvistiky se neshodují na tom, které jazykové roviny do gramatiky zařazovat, případně vedou spory o to, které roviny dominují (Hrdlička, 2009a).

Obvykle se z gramatiky vyčleňuje fonetika s fonologií a ortografie, někteří badatelé do ní nezařazují slovtvorbu a lexikon. Již de Saussure ovšem poukazoval na potřebu propojit gramatiku s lexikální rovinou (Čermák, 2011).

Chomsky chápe gramatiku ve dvojm smyslu: jako internalizovanou znalost jazyka v mysli mluvčího (intuitivní znalost jazyka a jeho struktur) a jako popis jazykového systému lingvisty. Analogicky k Sausserově dichotomii *langue a parole*, užívá Chomsky pojmy jazyková *kompetence a performance*. Zatímco *kompetence* představuje znalost jazykového kódu, *performanci* definuje jako užívání jazyka v konkrétní situaci (Hrdlička, 2010a).

³² Pojem je odvozen od řeckého slovesa *διδάσκω* (učit, být učitelem). Adjektivum *διδακτικός* tedy můžeme chápat jako výukový, obeznámený s vyučováním, znalý vyučování.

Z hlediska nabývání znalosti jazykového kódu přichází Widdowson (1981) s rozšířením dvou aspektů jazykové performance: uzuálních pravidel (*usage*) a užití (*use*). V případě *usage* se jedná o projev jazykové kompetence, gramaticky správné vyjádření, ale na rozdíl od užití je výpověď situačně nezakotvená. Podle Widdowsona nestačí vhodně aplikovat pravidla jazyka při tvoření výpovědí, ale je třeba rovněž být schopen uzpůsobit svou výpověď dané komunikační události.³³

Pohled na didaktiku cizích jazyků dříve omezený na učení se pravidlům daného jazyka se ve druhé polovině dvacátého století stává komplexnějším. Pozornost lingvistů se přesouvá z interních (syntaktických a sémantických) vlastností jazykového systému na oblast fungování jazykových prostředků v komunikační činnosti a na otázku užívání jazykového systému v konkrétních komunikačních procesech. Tento odklon od systémově orientované lingvistiky a příklon k lingvistice orientované komunikačně se nazývá komunikačně-pragmatický obrat.

Dochází ke vzniku nových jazykovědných disciplín, jako je pragmalingvistika, sociolingvistika, psycholingvistika, textová lingvistika a další, které se zabývají fungováním jazykových jednotek v komunikačním jednání a společenskými funkcemi jazyka. S teorií gramatiky (tedy popisem těchto jednotek) úzce souvisejí a v návaznosti na ni přinášejí souborné poznatky o jazykově-komunikační činnosti mluvčích (Helbig, 1991).

2.2 Postavení gramatiky ve vybraných vyučovacích metodách

Přistoupíme nyní k roli gramatiky ve vybraných vyučovacích metodách cizích jazyků. S ohledem na užší zaměření práce není možné věnovat se všem známým vyučovacím metodám, ani dalším aspektům relevantním pro výuku jako je role učitele ve výuce apod. U jednotlivých metod se proto soustředíme na takové rysy, které jsou z hlediska zaměření této práce na prezentaci gramatických jevů podstatné.

Historický vývoj lze velice zjednodušeně shrnout jako postup od klasického přístupu, založeného na memorování gramatických pravidel a na práci s literárními díly klasických autorů, přes konkurenci dvou protichůdných koncepcí, gramaticko-překladaové metody s metodou přímou, až po tzv. integrované přístupy a postupné utváření komunikační metody, která v současné didaktice převažuje (viz dále).

³³ Viz také Hrdlička (2009a).

V centru pozornosti gramaticko-překladové metody, navazující na klasický přístup spojený s výukou starověké řečtiny a latiny, jsou gramatická pravidla. Pomocí syntézy a analogie pracuje s jazykem jako s naučitelným systémem (*langue*). Převažují deskriptivní a deduktivní postupy, transformační cvičení. Metoda se zaměřuje na četbu a písemný projev, významnou roli sehrává ve výuce překlad.

Tímto způsobem se v současné době stále vyučuje starořečtina na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Studenti na hodinách čtou a překládají starořecké literární texty, zpaměti odříkávají konjugace sloves, určují gramatické kategorie vybraných slov v textu a mění u daných forem mluvnické kategorie. Cílem výuky starořečtiny samozřejmě není komunikovat v tomto jazyce, ale číst díla starořeckých autorů v originále.

Protipólem této metody je metoda přímá, jejíž prioritou je poslech a mluvená komunikace. Spočívá v přímém a důsledném užívání cílového jazyka ve výuce, cílový jazyk tak zároveň vystupuje v roli mediačního jazyka. Nespornou výhodou je dostatek inputu v cílovém jazyce, tento přístup však klade velké nároky na koncentraci studentů a na množství času, které takto pojatá výuka vyžaduje.

Přímá metoda pracuje zejména s analýzou jazykového materiálu a vytvářením asociací, u induktivního metodického postupu však hrozí poměrně velké riziko neadekvátního zobecnění pravidel a nepochopení probírané látky. Metoda podceňuje gramatiku a význam psaného projevu pro nabývání znalosti jinojazyčného kódu. Z principu také znemožňuje využití pozitivního transferu a předcházení interferencím (Hrdlička, 2010b).

Na základě poznatků psychologického směru - behaviorismu³⁴, který na jazyk nahlíží jako na soubor návyků, vzniká ve čtyřicátých letech dvacátého století audioorální metoda. U zrodu tohoto metodického přístupu stojí lingvisté Bloomfield, Lado a Fries. Jazyku (bez ohledu na to, zda se jedná o jazyk mateřský nebo cizí) se podle jejich názoru učí intuitivně, nápodobou. Studium cizího jazyka vyžaduje úplný popis jazykového systému, aby nedošlo k vytvoření chybné analogie. Chyba je ve výuce považována za nežádoucí, dokonce nebezpečný jev, kterému je potřeba ve všech případech předcházet (Lennon, 2008).

Po vzoru behavioristického schématu stimul – reakce – posílení reakce se získání znalosti cílového jazyka dosahuje pomocí drilu modelových struktur. Používá substituční cvičení fixačního typu s cílem úplného zautomatizování vzorových slovních spojení.

³⁴ Z významných představitelů tohoto směru jmenujme Thorndika a Skinnera.

Kritici této metody jí oprávněně vyčítají příliš mechanický přístup k jazyku, stereotypní postupy a nedostatek kreativity. Důležitým přínosem metody je zohlednění frekvence při výběru lexikálních a gramatických prostředků. Důraz je kladen na mluvený jazyk a na porozumění ústní řečové produkci (tedy na poslech), audioorální metoda však podceňuje psanou komunikaci (Hrdlička, 2009a, 2010a).

Zásadním problémem těchto výše uvedených koncepcí v cizojazyčné výuce je právě jejich jednostranné zaměření. Předmětem kritiky se stává zejména opomíjení některé ze čtyř řečových dovedností. V sedmdesátých letech dvacátého století tzv. komunikačně-pragmatický obrat obohatil jazykovědu o nový pohled na lingvodidaktiku. Odborníci hledali způsoby, jak rozšířit výuku jazyka o komunikační dimenzi. Lingvistika v protikladu k předchozímu systémovému přístupu k jazyku zaměřuje pozornost na aplikaci pravidel a struktur jazyka v situačně zakotvené promluvě (viz výše).

Cílem komunikačně orientované výuky má být dosažení *komunikační kompetence*³⁵, kterou Šebesta (2005) chápe jako soubor všech mentálních předpokladů pro schopnost v daném jazyce komunikovat a účastnit se komunikačních událostí. Zahrnuje v sobě jak znalost jazykového kódu, tak rozmanité interakční dovednosti jako je volba adekvátních jazykových prostředků v konkrétní komunikační situaci a uplatnění vhodných komunikačních strategií.

Za velmi významnou součást takto koncipované cizojazyčné výuky se považuje její sociokulturní aspekt. Schopnost umožňující mluvčímu realizovat komunikační záměr v souladu s řečovými zvyklostmi v daném jazykovém společenství se logicky neobejde bez znalosti specifik jeho kultury. Někteří autoři mluví přímo o kulturologickém přístupu, který vyzdvihuje význam reálií ve výuce cizího jazyka (Jelínek, 2002).

Ve vyučovací praxi se toto komplexní pojetí uplatňuje formou komunikační metody, jež ve své metodologii klade důraz na propojení znalosti jazykových prostředků na všech rovinách se znalostí pravidel jejich společenského užívání. Komunikační činnost je zde zároveň prostředkem i cílem jazykového vyučování.

Nejvýraznějším rysem, který komunikační metodu odlišuje od předchozích koncepcí, je komplexnost. Nahlíží na všechny čtyři řečové dovednosti jako na rovnocenné a každé jednotlivě přiznává právo na specifické místo ve výuce. Zohledňuje jak dimenzi jazykovou, tak mimojazykovou.

³⁵ S tímto pojmem přichází Hymes.

Vzhledem k zaměření této práce považujeme za velmi významný požadavek adresnosti. Předpokladem naplnění této podmínky je vypracování typologie zájemců o daný jazyk, která umožní učitelům diferencovaný přístup k jednotlivým mluvčím, zohlednění jejich specifických komunikačních potřeb, úrovně jejich komunikační kompetence, vlivu výchozího jazyka na cílový jazyk a dalších relevantních rysů jako je věk, profesní zaměření, zájmy a motivace k učení se cílovému jazyku.

V zásadě tento požadavek odpovídá modernímu pojetí cizojazyčné výuky, která akcentuje individualizovaný a diferencovaný přístup ke studentům. Jejím ideálem jsou kurzy šité na míru zájemci o jazykovou výuku. Zcela jinak je koncipován kurz pro imigranty či azylanty, jiný je přístup k filologicky zaměřenému studentovi či žadateli o trvalý pobyt a zcela odlišné požadavky má turista, kterému postačí základní fráze pro přežití v jinojazyčném prostředí. Netřeba jistě zdůrazňovat podstatné rozdíly mezi kurzy pro dospělé, kurzy připravujícími žáky cizince na vstup do českých škol a hravými jazykovými kroužky určenými dětem předškolního věku.

Posledním rysem komunikační metody je užitečnost, která požaduje praktickou využitelnost poznatků předkládaných ve výuce a prakticky zaměřená cvičení. Proces učení má být zacílen na jazyk jako takový, neomezuje se na učení „o jazyce“. Tento rys je úzce propojen s výše uvedeným požadavkem adresnosti (Hrdlička, 2010a).

Gramatika je v komunikační metodě považována za nedílnou součást, funguje však jako prostředek, nikoli cíl, to znamená, že není samoučelná. Ideálem metody je propojení prvku komunikativnosti a systémovosti. Znalost gramatiky je tak významným předpokladem pro získání jazykové i komunikační kompetence.

V praxi dochází k nepochopení tohoto důležitého aspektu komunikační metody, což je ve svých důsledcích zejména při výuce češtiny jakožto flektivního jazyka velmi problematické. Opomíjení či redukce systémové složky na minimum totiž vede k nesoustavnému a nesystematickému předávání učiva. Nedochází k dostatečnému procvičení látky, a často tím pádem spěje pouze k omezené řečové produkci mluvčího.

S tímto postojem zásadně nesouhlasí Krashen ve své práci *Principles and Practice in Second Language Acquisition* (1982), který naopak ve vyhýbání se gramatické složce ve výuce nachází cestu k rychlejšímu získání znalosti jinojazyčného kódu. Krashen striktně odděluje osvojování si jazyka (*acquisition*) od učení se jazyku (*learning*). Osvojováním se rozumí přirozený, spontánní a nevědomý proces. Mluvčí se zaměřuje na obsah sdělení.

V případě učení se jedná o cílené, vědomé a řízené kumulování poznatků o jazyce, záměrné studium gramatických pravidel. Mluvčí se soustředí na formu.

Zaměření mluvčího na formální stránku výpovědi zpracovává Krashenova teorie monitoru. Vědomě naučená gramatická pravidla fungují jako jakýsi monitor umožňující kontrolovat správnost jazykové performance. Podle Krashena však obvykle při řečové produkci na tuto vědomou kontrolu není dostatek času. Monitor má u mluvčích, kteří se příliš řídí tímto vnitřním kontrolním mechanismem, negativní dopad na plynulost konverzace.

Na úspěšnou komunikaci v cizím jazyce má vliv také tzv. afektivní filtr. Úzkost a stres při výuce narušuje proces osvojování jazyka. Ačkoli jsou studenti ve třídě vystaveni dostatečnému inputu, ve skutečnosti ho kvůli emočnímu vypětí nevnímají. Úkolem učitele je vytvořit bezpečné prostředí, a minimalizovat tak negativní efekt stresu spjatého s výukou (Krashen, 1982).

Jedním z mnoha přístupů, které se snaží odbourat psychické bariéry, je přirozená metoda (viz blíže Hrdlička, 2009a). Krashen spolu s Terellovou navrhuje zaměřovat se ve vyučovací praxi na začátečníky a poskytovat jim dostatečný přístup k inputu v cílovém jazyce. Naopak prezentace gramatické látky je odsunuta zcela na okraj zájmu a chyby se opravují pouze v domácích úkolech, při jejichž psaní mají studenti dostatek času na smysluplné užití monitoru. Pro pokročilejší studenty autoři metody nepokládají prostředí jazykové třídy za efektivní, dále by již měli studenti rozvíjet svou znalost jazyka v autentickém prostředí.

Krashen svými teoriemi a některými návrhy obohacuje širokou škálu metodologických přístupů ve výuce jazyka. Jeho tvrzení, že osvojování jazyka a učení se jazyku jsou dva neslučitelné přístupy, je však podrobena kritice. Většina vědců spatřuje ideál právě v koexistenci obou procesů a ve vzájemném doplňování se vědomého učení se spontánním osvojováním. Pro praktické uplatnění takového eklektického přístupu lze ve výuce cizích jazyků využívat zejména poznatky současné kognitivní lingvistiky a psychologie.

2.3 Prezentace jazykového učiva

Zaměříme se nyní podrobněji na způsob vhodného zapojení gramatiky do výuky a na její adekvátní výklad. Důležitou otázkou, kterou si učitel často klade, také je, které konkrétní gramatické jevy prezentovat v podmínkách daného kurzu.

Nelze se zabývat problematikou lingvodidaktické prezentace a nezmínit názory a koncepce Komenského, jímž formulované principy jsou ve výuce stále aktuální. Komenský ve svém díle *Didactica magna*³⁶ pozvedl teorii didaktiky na vědeckou úroveň. V praktické aplikaci svých zásad zdůrazňoval cykličnost učebního procesu, tj. nutnost vracet se k nabytým poznatkům a probranou látku pravidelně opakovat. Požadoval, aby se při výkladu postupovalo přirozeným způsobem, tedy od známého k neznámému, od snazšího k nesnadnějšímu a od konkrétního k abstraktnímu. Mezi zásadami najdeme zcela aktuální požadavky užitečnosti, důkladnosti a jednotnosti výkladu (Komenský, 1948).

Ve výuce jazyka by mělo podle názoru Komenského být v převaze praktické užití jazykových prostředků nad gramatickými pravidly. Doporučoval induktivně-deduktivní přístup: po uvedení příkladu následuje zobecňující pravidlo, a poté se přistupuje k procvičení dané látky. Tento postup se nám jeví jako vhodný právě při výkladu slovesného vidu.

Komenský zdůrazňoval roli smyslového vnímání a zkušenosti v učebním procesu. Požadavek přitažlivosti učebních materiálů, názornosti a důraz na vizuální složku můžeme pozorovat v aplikaci signální gramatiky (viz výše) v učebnicích češtiny pro cizince, konkrétně ve využití obrazových a grafických prostředků při výkladu gramatiky. Nejčastěji se v učebních materiálech setkáme s využitím tabulek při prezentaci české konjugace a deklinace, s barevným odlišením gramatického rodu u substantiv a s různými situačně zakotvenými symboly (např. ucho znázorňuje poslech).

Význam a přínos vhodně zpracované vizuální složky učebnice je nesporný. Doporučujeme využívat grafická znázornění i při výkladu slovesného vidu (viz dále). Vzhledem k bohaté flexi češtiny spjaté s množstvím výjimek a ke složitosti gramatického systému českého jazyka má však využití signální gramatiky ve výuce češtiny jako cizího jazyka také svá omezení (podrobně viz Nachtmanová, 2014).

³⁶ Česky vydáno pod názvem *Didaktika velká* roku 1948 v překladu Augustina Krejčího s poznámkami Josefa Hendricha.

2.3.1 Lingvodidaktická poučka

Základem náležité prezentace gramatiky je vhodně vyjádřená mluvnická poučka. V zásadě učitel opakovaně volí mezi dvěma přístupy. Preskriptivní pojetí v podobě kvalifikované a jasně formulované instrukce volíme zejména na počátku studia. Schopnost orientovat se v nepřehledném množství variant zaznamenaných deskriptivním přístupem mají až velmi pokročilí studenti.

U druhé volby je třeba zohlednit konkrétní gramatickou kategorii. Sémaziologický postup od formy k významu z lingvodidaktického pohledu výrazně převažuje. Jak ovšem ukážeme dále, opačný onomaziologický postup má u vybraných skupin jevů ve výuce češtiny pro cizince rovněž své nezastupitelné místo (viz 3.4).

Dvě již tradiční koncepce didaktiky, indukce a dedukce, mají každá své zastánce i odpůrce. Klasická výuka se omezovala na přístup značně deduktivní, který je efektivní zejména z hlediska času. Historicky pozdější zapojování indukce do výuky s sebou přináší některé výhody i nevýhody. Za přínosné lze obecně považovat studentovu aktivní práci s jazykem, negativem je ovšem časová náročnost a riziko vyvození nesprávného závěru, proto je ideální tyto koncepce ve výuce propojit (viz výše).

Optimální lingvodidaktická poučka je podána bezproblémově a jasně, doprovází ji dostatečné množství reprezentativních příkladů. Pokud respektuje relevantní rysy adresáta (viz níže) a srozumitelně popisuje systém jazyka i užívání jazykových prostředků, může při výuce studentovi výrazně usnadnit proces nabývání znalosti jinojazyčného kódu.

Co se týče rysů optimální mluvnické poučky, první tři se významově překrývají s již zmíněnými rysy komunikační metody: komplexnost, adresnost a užitečnost. Dalšími vlastnostmi jsou výstižnost (zachycení klíčových atributů daného gramatického jevu), naučitelnost (srozumitelná, přiměřeně náročná a názorně ilustrovaná poučka) a kompatibilita (logická a promyšlená návaznost pravidel, posloupnost výkladu mluvnické látky). Otevřený charakter výkladu znamená vytvářet vhodné podmínky pro budoucí doplnění a rozšíření látky. Učitel by měl mít na paměti Komenského zásady cykličnosti a vzrůstající náročnosti učiva. Posledním relevantním atributem mluvnické poučky je její systémovost, jakýsi prvek kontinuity a stability výkladu gramatického učiva (Hrdlička, 2006).

2.3.2 Principy výběru mluvnického učiva

Zastavíme se nyní nad otázkou selekce mluvnického učiva, která s výkladem mluvnice úzce souvisí. Samotný výběr gramatických kategorií a jevů přirozeně předchází jejich prezentaci ve výuce. Při formulaci základních principů výběru gramatického učiva opět vyjdeme z didaktických zásad Komenského.

Princip narůstající náročnosti učiva formuloval již v první polovině sedmnáctého století svou zásadou postupu od snadného k obtížnějšímu. Ze současného pohledu však při snaze ji uplatnit ve vyučovací praxi narazíme hned na několik problémů. V první řadě zde vyvstává otázka subjektivity, a to jak z pozice učitele při rozhodování o míře obtížnosti jím vybraných gramatických jevů, tak z pozice konkrétních studentů a jejich individuálních jazykových schopností. Dalším problémem je v praxi ověřený fakt, že mnohé základní mluvnické kategorie se vyznačují formální obtížností a výraznou nepravidelností (Hrdlička, 2013-2014).

V případě češtiny jako cizího jazyka tak někteří odborníci a autoři učebnic (např. Holá) doporučují začínat slovesem s ohledem na jeho centrální pozici v české větě a na jeho nepřiliš komplikovanou formální stránku ve srovnání s jinými slovními druhy, například podstatnými jmény či zájmeny. Studenti tak velice brzy narazí na komplikovaný systém slovesného vidu v češtině.

V *Analytické didaktice*³⁷ kladl Komenský velký důraz na zprostředkování nových poznatků skrze obraz věcí známých. Proces učení definuje jako pohyb, cestu k pochopení neznámého: „Učiti se znamená kráčet k znalosti věci neznámé přes nějakou známou.“ (Komenský, 1946, 2004).

Kontrastivní lingvistika, uplatňující se v šedesátých letech dvacátého století, vycházela z konfrontace struktur mateřského jazyka s jinojazyčným kódem. Typologickým srovnáním tak nacházela shody a rozdíly mezi dvěma jazykovými kódy. První osvojený jazyk dle této teorie determinuje nabývání znalosti cizího jazyka, shodné struktury se osvojují snadno (tzv. pozitivní transfer), struktury odlišné působí v učebním procesu značné potíže (negativní transfer). Kontrastivní metoda proto doporučovala vycházet od těch kategorií, které se v jazycích shodují, nenalezla však způsob, jak překonat rozdíly mezi jazykovými systémy.

³⁷ Původně vyšla jako součást knihy *Methodus linguarum novissima* (Metoda jazyků nejnovější) roku 1646. Samostatně je vydávána až od 19. století. Česky vyšla v mnoha překladech, zde čerpáme z posledního upraveného překladu H. Businské z roku 2004.

Při postupu od shodného k odlišnému tak narážíme na problém, jak vykládat „neparalelní“ gramatické kategorie a jevy, jímž obvykle bývá právě aspekt. Jedná se o mezery v systému mateřského jazyka, resp. případy, kdy gramatická struktura výchozího a cílového jazyka nekoresponduje a v mateřském jazyce studenta nenacházíme žádný obdobný protějšek (Hrdlička, 2008).

Z hlediska typologického srovnání češtiny a novořečtiny můžeme jmenovat dva příklady. Při výuce češtiny pro řecké rodilé mluvčí se shledáme s problémem neexistence posesivních adjektiv v novořečtině. Řečtí rodilí mluvčí si při studiu češtiny musí rovněž poradit s absencí infinitivu v novořeckém systému. Tuto situaci rozhodně nepovažujeme za neřešitelnou. Učitel by si měl být vědom nesouměrnosti dvou systémů a konkrétních kategorií a hledat v jazyce studenta funkčně ekvivalentní výrazové prostředky.

Zůstaneme-li u výše uvedených příkladů, posesivita v novořečtině se stejně jako v češtině vyjadřuje pomocí genitivu. Postačí tedy objasnit významový rozdíl dvou konkurenčních prostředků v češtině a poukázat na individualizační roli posesivních adjektiv. Jako pomůcka pochopení funkcí infinitivu postačí analogické užití konjunktivu v účelových konstrukcích nebo po modálních slovesech v novořečtině. Řecký konjunktiv je úzce propojen s kategorií vidu. Různým možnostem substituce při prezentaci slovesného vidu v češtině se budeme podrobněji věnovat v další kapitole.

Významným posunem vpřed byl v lingvodidaktice postup od frekventovaného k méně frekventovanému. Ve výuce češtiny jako cizího jazyka je tento princip zatím značně nevyužitý, jeho uplatnění spatřujeme například ve výběru vhodného pořadí probíraných pádů pro horizontální způsob jejich prezentace v učebnicích češtiny pro cizince. Nelze ho však uplatnit u všech gramatických kategorií a jevů (viz dále).

Situaci v češtině komplikuje konkurence spisovných a nespisovných útvarů jazyka. V rovině morfologické jsou nejfrekventovanějšími tvary obvykle nespisovné varianty, což by ale rozhodně nemělo znamenat, že se nerodilí mluvčí budou učit jazyk nespisovný. Prezentujeme tedy primárně jazyk spisovný. V případě dublet nezbyvá než uvádět obě formy (*hraju - hraji*), jak varianty prestižní (*bychom*), tak varianty kolokviální (*bysme*). Přeceňování frekvence jako nosného principu výběru učiva může vést k přílišnému zjednodušování a k omezenému, často pouze kusému obrazu mluvnického systému češtiny (Hrdlička, 2009).

Za nejproblematictější zásadu označuje Hrdlička postup od pravidelných jevů k nepravidelným. S ohledem na značné množství odchylek, dublet a výjimek je

lingvodidaktická prezentace mluvnického učiva cizincům velice komplikovaná. Tyto nepravidelnosti nelze ve výuce ignorovat, studenti se navíc často sami dožadují vysvětlení takových jevů (Hrdlička, 2013-2014).

Hrdlička (2012) uvádí další zásady relevantní pro výběr mluvnické látky cílového jazyka, bez kterých by výčet nebyl kompletní. Jako zcela zásadní se mu jeví princip „cílové adekvátnosti“, jímž míní zohlednění relevantních rysů mluvčího, například jazykové úrovně mluvčího, od které je odvislý i následující princip stylové neutrálnosti. Začínáme vždy základní formou vyjadřující danou kategorii, konkurenční formy vyjádření předáváme až pokročilejším studentům. Obecně se postupuje od nepříznakových forem k příznakovým. K principu frekvence a příznakovosti se vrátíme v následující kapitole (viz 3.2).

Princip systémovosti v sobě zahrnuje komplexní problematiku rozlišení centrálního (nezbytného) a periferního (doplňkového) ve výuce jazyka. Tato zásada bývá od čtyřicátých let dvacátého století dávána do souvislosti zejména s frekvencí mluvnických kategorií a jevů, neomezuje se však pouze na toto hledisko, ale snaží se o vyváženost například s funkčním přístupem k jazykovým prostředkům.

Ve vyučovací praxi se můžeme setkat s nezohledňováním centra a periferie jazyka a s přetěžováním studentů nepřiměřeně náročnou a z hlediska komunikačních potřeb nepřiliš podstatnou mluvnickou látkou. Určité východisko nachází současná lingvodidaktika ve výše zmiňovaném komunikačním pojetí výuky cizích jazyků. Tento přístup opět přivádí naši pozornost k adresátovi. Princip systémovosti tedy nelze uplatnit obecně, ale vždy se zřetelem k reálné situaci, ke konkrétním podmínkám daného kurzu a prioritám jeho frekventantů. Do určité míry může učitel uzpůsobit náplň kurzu přáním studentů, ovšem vždy takovým způsobem, aby byla v souladu s komunikačními potřebami konkrétních jinojazyčných mluvčích (Hrdlička, 2010a).

K principu kontrastivnosti (viz výše) nelze přistupovat nekriticky, absolutně. Z hlediska této práce nás však tato zásada velmi zajímá, neboť výběr učiva je zde založen na typologické charakteristice výchozího a cílového jazyka, resp. jejich podobnosti, a na využití pozitivního transferu ve výuce. Velký význam mu přikládáme v individuální výuce. Aplikace kontrastivního přístupu v praxi je však obvykle poněkud problematická, neboť v současnosti převládají jazykově heterogenní kurzy, které učiteli umožňují zohlednit mateřské jazyky studentů pouze v omezené míře.

Přinejmenším se však považuje za vhodné volit odlišný přístup v prezentaci učiva Slovanům a studentům neslovanského původu. Připomeňme v této souvislosti například dva odlišné přístupy k prezentaci české deklinace. V případě Slovanů lze uplatnit vertikální postup, který probírá celé deklinační paradigma (tj. všechny pády najednou) podle jednotlivých vzorů. Slovanští mluvčí jsou na systém pádových koncovek zvyklí ze svých mateřských jazyků a tato koncepce je jim blízká. Komplexní a systematický pohled na paradigma bývá aplikován také v některých učebnicích určených německy mluvícím.

Pro Neslovany, zejména však pro anglofonní mluvčí a pro mluvčí neindoevropských jazyků, se zdá vhodnější při výkladu postupovat horizontálním způsobem, tzn. postupně po jednotlivých pádech. Mnozí autoři učebnic si uvědomují výhody i nevýhody obou přístupů, a proto hledají kompromis uplatnitelný pro většinu mluvčích (Hrdlička, 2002, 2003, 2009).

Jak zmiňujeme výše, takový kompromis se nám jeví jako vhodný i v případě řeckých rodilých mluvčích. Vzhledem k podobnosti deklinačního systému v českém a novořeckém jazyce lze začít pády prezentovat vertikálním způsobem, a posléze se věnovat shodám a rozdílům ve funkcích jednotlivých pádů.

Shrme-li hlavní poznatky, mezi kritéria výběru mluvnických jevů tedy řadíme mj. formální náročnost, pravidelnost a frekvenci gramatických kategorií a jevů. Pro vytvoření optimální náplně kurzu je třeba zohlednit relevantní rysy studentů, respektovat komunikační potřeby a priority konkrétních jinojazyčných mluvčích, úroveň jejich komunikační kompetence a jejich mateřský jazyk.

Co se vzájemného sepětí gramatiky a lexika týče, učitel by měl dávat přednost sémantice před gramatickými pravidly. Komplexní pojetí gramatiky vyžaduje rovnováhu dimenze úzce jazykové a dimenze řečové. Hrdlička považuje za nejvhodnějšího zprostředkovatele komunikativně koncipovanou didaktickou gramatiku, která zohledňuje relevantní komunikační faktory, zásady řečové etikety daného společenství a komunikační záměr autora výpovědi (Hrdlička, 2012, 2013-2014).

Za předpokladu, že jsou ve výuce splněny výše zmíněné podmínky, přistupuje Hrdlička k mluvnici jako k účinnému a úspornému souboru prostředků vytvářejícímu systémové předpoklady pro pěstování komunikační kompetence mluvčího. Mluvnice se jeví jako nedílná součást výuky češtiny pro cizince. Z pohledu učitele gramatika umožňuje podstatně zjednodušit jinojazyčnému mluvčímu celou řadu operací nezbytných při formulaci výpovědi i při jejich interpretaci (Hrdlička, 2002).

3 Problematika lingvodidaktické prezentace slovesného vidu

Aspekt³⁸ stojí na pomezí mezi gramatickými kategoriemi a lexikálními významy sloves, problematika této slovesné kategorie je velmi komplexní. Než přejdeme k samotné otázce, jak prezentovat tuto kategorii jinojazyčným mluvčím, respektive řeckým rodilým mluvčím, považujeme za nutné charakterizovat pojem slovesného vidu a posléze porovnat přístupy k této kategorii v českých a novořeckých gramatikách.

3.1 Charakteristika kategorie slovesného vidu

Vid je slovesná kategorie příznačná zejména pro slovanské jazyky, ovšem ne výlučně. Lze ho označit za sémantický příznak českého slovesa. V popisu českého vidu však převládá sémaziologický přístup, vychází se od formy slovesa k významu, přičemž pracujeme s binární opozicí, ve které je jeden člen nositelem určitého příznaku, v případě vidu ohraničenosti (Kořánová, 2014).

České sloveso se vyskytuje ve více (obvykle dvou) variantách, hovoříme proto o tzv. vidových dvojicích. Ty jsou podle Kořánové (2014) stanoveny zpravidla na základě podobnosti formy. Například ve vidové dvojici *psát – napsat* první varianta vyjadřuje neohraničenou činnost trvající v čase, zatímco druhá implikuje jedinečnost či ukončenost dané činnosti.

Ve výše uvedeném případě se jedná o prostě vidový rozdíl, kdy vidové dvojice odrážejí pouze skutečnost, zda je děj chápán jako určitým způsobem dokonáný, završený, nebo jeho ohraničenost není vyjádřena. Základní distinkce mezi perfekty a imperfekty platí pro většinu českých sloves (Čermák, 2011).

V souladu s Cvrčkovou (2010) definicí tedy perfekty (dokonavé tvary sloves) označují ukončený děj v minulosti nebo v budoucnosti. Takový děj pojmáme jako celek. Imperfekty (slovesa s nedokonavým videm) tuto završenost děje nevyjadřují. Ukončenost děje u dokonavých sloves nekoresponduje s podstatou přítomného času (děj probíhá v momentě promluvy), tvary přítomného času dokonavých sloves tak mají zpravidla

³⁸ K pojmům aspekt a slovesný vid přistupujeme jako k synonymním výrazům.

význam budoucnosti. Nedokonavá slovesa na rozdíl od dokonavých disponují všemi třemi tvary minulého, přítomného a budoucího času.

Právě provázanost aspektu s kategorií času (znázorněnou v tabulce v oddílu 1.3.2.2) považujeme z hlediska porozumění vidovému systému češtiny za stěžejní. Rozdíl mezi tvarem nedokonavým *dělám* a dokonavým tvarem *udělám* se kromě vidu týká rovněž časové platnosti. To je také důvod, proč bývá vid považován za gramatickou kategorii, ač oproti času za kategorii sekundární. Kopečný (1962) upozorňuje, že vid je natolik gramatikalizován, že jej jen stěží můžeme charakterizovat čistě sémanticky.

Z gramatického hlediska je nepříznačným členem ve vidovém protikladu nedokonavost. Tu je obtížné vymezit pomocí významu, neboť například v préteritu může sloužit i k vyjádření uzavřeného děje. Za nejspolehlivější kritérium vidu tak Kopečný (1962) považuje formální rysy imperfektiv. Prvním je nutnost užití nedokonavého tvaru po slovesech fázových. Druhým je způsob tvoření futura opisem ve spojení se slovesem být.

Dokonavá slovesa nemají schopnost vyjádřit lineární plynutí času, pouze protínají pomyslnou časovou osu svým završením, potažmo výsledkem. Soustředí se na jediný časový bod. Naopak nedokonavý děj směřuje přirozeně z minulosti do budoucnosti a disponuje všemi třemi časy. Dokonavost se formálně omezuje na minulý a na budoucí čas. Obě vidově příznačové dokonavé formy, prézens i préteritum, jsou tak časově nepříznačové (Kopečný, 1962).

Dokonavost a nedokonavost se vyjadřuje slovtvornými prostředky. Základním tvarem je u většiny sloves forma imperfektivní. V češtině se při tvoření dokonavých tvarů (perfektivizaci) využívá zejména předpony (*dělat – udělat*). Většina předpon však zároveň modifikuje význam slovesa (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

Převážná část jazykovědné obce se přiklání k názoru, že nelze univerzálně vymezit čistě vidové prefixy. Čechová (2000) však uvádí několik případů s výrazně oslabeným lexikálním významem předpony, kdy je prefixace výrazem čisté perfektivizace sloves.³⁹

Kmenotvorný formant *-nou* typu *bodnout* je charakteristický zejména pro slovesa imitativní.⁴⁰ Dochází zde k perfektivizaci s odstínem okamžitosti slovesného děje. Nedokonavý protějšek k dokonavému slovesu tvoříme pomocí kmenotvorné přípony *-ova* (typ *koupit – kupovat*), *-a* (typ *vidět – vídat*). Nejčastějším způsobem tvoření je přípona *-va*

³⁹ Např. *nutit – donutit, klat – oklat, zdravit – pozdravit, vítat – přivítat, platit – zaplatit aj.*

⁴⁰ Např. *bouchat – bouchnout, cinkat – cinknout apod.*

se závazným dloužením (typ *vydělat – vydělávat*). Takový sufix však implicitně vyjadřuje také opakovanost, násobenost děje (Čechová, 2000).

Problematiku vidu tedy navíc komplikuje modifikace významu v rámci vidových dvojic. Hranice mezi pouhou změnou vidu a změnou významu není vždy jednoznačná. Prefix obohacuje sloveso o nový významový odstín. Často proto dochází k sekundární imperfektivizaci dokonavých sloves vytvořených předponou. Z prefigovaných sloves tak vznikají tzv. druhotná imperfektiva (Cvrček, 2010).

Například k již zmíněnému slovesu *psát* můžeme přidat množství prefixů doplňujících sloveso o další lexikální význam (*popsat – popisovat, podepsat – podepisovat, vypsát – vypisovat* apod.). Vlastní nedokonavý protějšek se zde tvoří pomocí přípony (Kořánová, 2014).

Vzhledem k odlišnému způsobu tvoření perfektivních a imperfektivních slovesných tvarů v novořečtině se s tímto problémem řečtí rodilí mluvčí ve vlastním jazyce nesetkávají. Změna vidu (*όψη, άποψη*), resp. dokonavého či nedokonavého času, se děje vždy alternací kmene. Prefixy s jednotným významem se vyskytují u dokonavé i nedokonavé varianty bez rozdílu.

Zvláštní slovesnou kategorií je v obou jazycích způsob (druh) slovesného děje. Novořecká kategorie *ποιόν ενεργίας* více méně odpovídá kategorii zvané *aktionsart*. Zaměřuje se na lexikální význam slovesa, označuje počet sémantických kategorií děje. Charakterizuje jej z hlediska jeho fáze (např. *inchoativa*), míry, intenzity, případně i kauzativnosti (Čermák, 2011).

V češtině tak rozlišujeme slovesa okamžitá (*dozvědět se*) a trvací (*vědět*), počínavá (*rozběhnout se*) a slovesa vyjadřující zakončení děje (*doběhnout*). Opakovací slovesa typu *dělat, běhat* nazýváme frekventativa (Cvrček, 2010).

Na základě dokončenosti, ohraničenosti děje Vendler (1967) rozlišuje 4 významové typy aspektu: 1. stavy (*states*), 2. aktivity/činnosti (*activities*), 3. završené události (*achievements*) a 4. výsledky činnosti (*accomplishments*).

Z tohoto rozlišení vychází při výkladu vidu ve svých studiích Kořánová (2014). Zatímco stavy a činnosti lze charakterizovat jako neohraničené, zbylé dvě kategorie s sebou nesou význam dokončenosti. Hlavní rozdíl mezi stavy a činnostmi spočívá ve významové opozici statického a dynamického slovesa.

Na Vendlera navazuje ve svém rozboru aspektu i Moser (2009), která toto dělení aplikuje na novořecký slovesný systém. Novořecká slovesa tak dělí do 4 kategorií:

1. καταστάσεις (ξέρω - znát, πιστεύω - věřit), 2. δραστηριότητες (κάνω - dělat, τρέχω - běžet, διαβάζω - číst), 3. συμβάντα (γεννιέμαι - narodit se, πεθαίνω - zemřít), 4. επιτεύξεις (χτίζω σπίτι - postavil dům). Επιτεύξεις na rozdíl od συμβάντα vždy vyžadují objekt, odpovídají tak tzv. tranzitivním slovesům.

V zásadě lze tyto kategorie porovnat s dělením na sémantické třídy predikátorů v oddílu syntaxe Příruční mluvnice češtiny. Kategorie *καταστάσεις* odpovídá elementární třídě *stavů*, zatímco *συμβάντα* spadají pod *změny* těchto *stavů*. Naopak *δραστηριότητες* mají společné rysy s *akčními procesy* a *επιτεύξεις* se překrývají s postupnými *změnami* těchto *procesů* (Karlík, Nekula, Rusínová, 2003).

Jak v novořeckých, tak v českých mluvnicích je popis kategorie způsobu slovesného děje poněkud vágní, vymezení pojmu nemá přesně dané hranice a často splývá s kategorií aspektu. Někteří jazykovědci v souvislosti se způsobem slovesného děje zmiňují násobenost (iterativnost) a aktuálnost, jiní tuto kategorii nezmiňují vůbec. Z hlediska metodiky výuky vidu má však tato sémantická kategorie slovesa své opodstatnění a zvláštní význam.

Považujeme nyní za vhodné definovat aktuálnost. Tímto pojmem se rozumí průběh činnosti v okamžiku promluvy. Aktuální přítomnost lze vyjádřit pouze nedokonavým prezentem akčních sloves. Máme na mysli činnost právě probíhající. Některé jazyky (např. angličtina) mají pro vyjádření aktuálnosti zvláštní průběhovou formu (*continuous tense*).

Nedokonavý prézens také vyjadřuje děje obecně platné, tzv. absolutní vlastnosti (např. *Nekouřím.*). Mají mimočasovou platnost a charakterizační funkci. Kromě aktuálního prezentu můžeme aktuálnost děje transponovat i do minulosti a budoucnosti. Aktualizující role je vlastní imperfektivům (Kopečný, 1962).

V češtině lze všech sloves (nedokonavých i dokonavých) užít neaktuálně, ale nikoli naopak. Cvrček (2010) uvádí jako příklady neaktuálního užití dokonavých sloves pro přítomnost vyjádření významového odstínu možnosti (např. *To se tam nevejde.*). Specifickým případem je jejich užití v příslovích (*S poctivostí nejdál dojdeš.*).

Násobená slovesa typu *dělavám*, *nosívám* rovněž vyjadřují neaktuálnost dějů. Tyto děje jsou časově nezařazené. I když se jedná o slovesa nedokonavá, nikdy nemohou vyjádřit děj aktuálně probíhající a netvoří opisné futurum. Mají příznak pravidelnosti, obvyklosti a opakovanosti. Kopečný (1962) tato slovesa označuje jako příznakově neaktuální.

Slovesa násobená lze z hlediska terminologie dále rozlišovat. Podle Kopečného (1962), který odkazuje na Poldaufovo dělení, dokonavá násobená slovesa nazýváme *distributiva*, neboť děj je chápán jako rozčleněný (*poroznášel*). Zatímco termínem *iterativa* (opětovací slovesa) lze označit i dokonavá slovesa, *frekventativa* lze tvořit pouze od imperfektiv pomocí přípony *-vá*. Mezi jazykovědci však v tomto dělení nepanuje shoda.

S protikladem dokonavosti – nedokonavosti souvisí rovněž protiklad determinovanosti a nedeterminovanosti. Determinovaností se rozumí zaměření slovesa na cíl slovesného děje. Determinovaná slovesa mívají nejčastěji význam aktuální. Rys determinovanosti se zachoval z období, kdy vid ještě nebyl gramatikalizován, stojí proto mimo vidové rozlišení, resp. oba členy protikladu spadají do nepříznačkové kategorie imperfektiv.

V dnešní době můžeme tento rys pozorovat u omezené skupiny sloves pohybu. K determinovaným slovesům typu *jít, jet, běžet, nést* existují nedeterminované protějšky *chodit, jezdit, běhat, nosit*. Z těchto příkladů je patrná souvislost determinovanosti s perfektivností a nedeterminovanosti s imperfektivností (Kopečný, 1962).

Zcela specifickou skupinou jsou determinovaná slovesa typu *ponesu, povezu* s předponou *po-*. Prézntní forma v jejich případě vyjadřuje příznačkové futurum. Mají tak příznačkově budoucí a zároveň nedokonavý význam.

Kopečný (1962) také upozorňuje, že ne vždy jsou ve shodě lexikální a gramatické rysy slovesa. Navzdory tomu, že významový rys okamžitosti bychom z povahy věci přisoudili dokonavému vidu, okamžitá slovesa mohou mít i formy nedokonavé. A přestože se na první pohled zdá, že se dokonavý tvar omezuje na krátký děj a zahrnuje pouze moment, může vyjadřovat i delší časový rozměr.⁴¹

Jak zdůrazňuje Mackridge (1985), aspekt nevyjadřuje umístění v čase, ale postoj mluvčího k časové distribuci či charakteristice děje. Tuto subjektivní povahu gramaticko-lexikální kategorie vidu je třeba mít při jejím výkladu na paměti.

Z výše uvedeného by mělo být patrné, že je problematika vidu značně rozsáhlá a zasahuje různé roviny jazyka. Souvisí s ní způsob slovesného děje i protiklad sloves determinovaných a nedeterminovaných. Musíme vzít v potaz nejednoznačnost vidového systému i obtížnou definovatelnost pojmů s ním spjatých. Když k tomuto faktu připočteme ještě významové posuny sloves způsobené připojením prefixů, nepřekvapuje, že

⁴¹ Například „*probděl celou noc*“ *apod.*

prezentace této (pro mnohé cizojazyčné mluvčí neparalelní) kategorie ve výuce češtiny jako cizího jazyka je tak problematická.

3.2 Vybrané problémy lingvodidaktické prezentace slovesného vidu

Hrdlička (2005b) označuje problematiku slovesného vidu za jednu z nejobtížnějších látek prezentovaných ve výuce češtiny pro cizince. Náročné není pouze formální osvojení si vidových dvojic, ale pro nerodilé mluvčí je komplikovaná zejména stránka funkční a významová, tedy náležité užívání perfektivních a imperfektivních variant sloves a jejich distribuce.

V učebnicích češtiny pro cizince je však bohatě diferencovaná distribuce perfektivních a imperfektivních sloves často opomíjena. Při výkladu důležité specifikace užití jednotlivých variant je tak učitel odkázán na vlastní jazykový cit a jazykovou zkušenost (Hrdlička, 2009a, 2009b).

Jak již bylo naznačeno, užití dokonavé a nedokonavé formy slovesa v češtině je často založeno na subjektivním postoji mluvčího k hodnocení děje. Pokud soustředí mluvčí pozornost na jediný bod děje, pak užije dokonavý tvar slovesa. Jestliže ho zajímá kvalita děje, jeho průběh a trvání, aniž by bylo jasně dané časové ohraničení děje, upřednostní mluvčí nedokonavou variantu.

Komunikační kompetence nerodilého mluvčího závisí významným způsobem právě na kvalitním výkladu užití vidových dvojic. Učitelé se v tomto směru podle Hrdličky (2009a) nemohou příliš spolehnout na prezentaci aspektu v učebnicích češtiny pro cizince. Nastíníme zde alespoň hlavní problémy učebnicového výkladu slovesného vidu.

Nelze se samozřejmě vyhnout určité míře zjednodušení, některé učebnice se však dopouští přílišné simplifikace problematiky aspektu. Časté je uvedení zásady, že nedokonavý děj se opakuje, dokonavý nikoli. Jak jsme již zmínili výše, absolutní platnost pravidla v rámci vidového systému je v češtině jen výjimečná, a takové konstatování proto může být pro studenty zavádějící. Mechanické uplatňování zmíněného pravidla pak vede studenta k chybám, neboť i ukončený děj se může opakovat (Hrdlička, 2005a).

Jako další problémy uvádíme přílišnou povrchnost a fragmentárnost výkladu, opomíjení zásady cykličnosti, omezení na abstraktní výklad a nedostatek uváděných příkladů specifického užití perfektiv a imperfektiv. Distribuce a pestrá diferenciac

dokonavých a nedokonavých tvarů v širším kontextu je pro náležité pochopení slovesného vidu klíčová (Hrdlička, 2005b).

Dále se v učebnicích mnohdy nepřihlíží k mateřskému jazyku nerodilých mluvčích. Slovanům a Neslovanům však nelze prezentovat slovesnou kategorii vidu stejným způsobem. Za zcela nevhodný a demotivující považujeme přístup, kdy někteří učitelé apriori tvrdí, že pro studenty, v jejichž výchozím jazyce se jedná o neparalelní kategorii, je téměř nemožné si vid osvojit. I v případě Neslovanů může učitel najít určitou paralelu v mateřském jazyce, jak ukážeme dále. Vidové významy bývají v jiných jazycích pouze vyjádřeny jiným způsobem, pomocí odlišných gramatických či lexikálních prostředků (Hrdlička, 2005a).

Věnovali jsme zvláštní pozornost otázce příznakovosti (viz výše), neboť jsme během našeho vlastního výzkumu narazili na určité nesrovnalosti. Ve 2. kapitole této práce jsme se v rámci kritérií výběru učiva věnovali principu frekvence gramatických jevů. Obvyklý postup je od frekventovaného k méně frekventovanému. V případě vidu se nám však toto kritérium neslučuje s postupem od nepříznačkové formy k příznačkové.

Jak jsme již řekli, nedokonavá slovesa jsou v češtině považována za nepříznačková. To je pravděpodobně hlavním důvodem, proč autoři učebnic češtiny pro cizince často uvádí zpočátku pouze tvary imperfektiv.⁴²

Obvykle je v jazyce nepříznačková forma frekventovanější. Někteří (zdůrazněme zahraniční) badatelé zmiňují souvislost transferu s příznačkovostí jevu v porovnávaných jazycích a tvrdí, že nepříznačkové jevy se osvojují dříve a jejich ovládnutí je pro nerodilé mluvčí jednodušší (Savile-Troike, 2006).

Naš průzkum korpusových dat⁴³ však naznačuje, že dokonavý tvar sloves bývá frekventovanější, a to nejen v případě sekundární imperfektivizace. V důsledku toho se s perfektivou setká nerodilý mluvčí v běžném hovoru častěji než s imperfektivní variantou. Rovněž Kořánová (2014) na základě svého výzkumu doporučuje nejprve učit cizince perfektiva (frekventovaně užívané změny stavu), teprve poté sekundární imperfektiva.

Otázkou zůstává, zda je kategorie vidu natolik specifická, nebo zda najdeme v českém jazyce více takových výjimek. Vzhledem k nedostatečné velikosti zkoumaného

⁴² Doporučuje např. Lída Holá, autorka série učebnic *New Czech Step by Step*, *Čeština Expres* a *Česky krok za krokem*. Viz článek *K metodice výuky vidu* dostupný na: <http://www.czechstepbystep.cz/index.html>.

⁴³ Český národní korpus. [online] *SYN2010*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>.

vzorku sloves, by bylo potřeba této problematice věnovat nadále pozornost a výsledky ověřit výzkumem většího rozsahu, aby bylo možné učinit relevantní závěry. Tento poznatek však zmiňujeme jako podnět k zamyšlení nad zažitými postupy výkladu gramatických kategorií a jevů.

3.3 Možné přístupy k prezentaci aspektu jinojazyčným mluvčím

Považujeme za vhodné na tomto místě zdůraznit, že dle našeho názoru neexistuje jediný správný, univerzální způsob, jak prezentovat slovesný vid v češtině cizincům. Proto zde nastíníme několik praxí ověřených cest, které doporučují odborníci a pedagogové různého původu a zaměření.

Jak již bylo naznačeno výše, považujeme za klíčové prezentovat vidový systém od počátku v jeho komplexnosti a v provázanosti se systémem slovesných časů. Důležitým bodem je také systematickosti výkladu aspektu. Nejvhodnější způsob proto shledáváme ve využívání tabulek a jiných grafických znázornění ve výuce.

Imperfektum

minulost: *Co jsi dělal?* **přítomnost:** *Co děláš?* **budoucnost:** *Co budeš dělat?*

Perfektum

minulost: *Co jsi udělal?* **budoucnost:** *Co uděláš?*

Bezpochyby je tedy při výkladu komplexního vidového systému češtiny nutné dodržovat lingvodidaktické zásady jako srozumitelnost, názornost a optimální náročnost (viz 2.3). Za zcela zásadní považujeme hledání paralel mezi jazykem mateřským a cílovým.

Tahal (2010) ve své gramatice češtiny jako cizího jazyka pracuje s angličtinou jako *lingua franca*. Jeho gramatika se tedy zaměřuje zvláště na anglofonní mluvčí, případně na studenty znalé anglického jazyka, a využívá při svém výkladu anglické časy. Poukazuje na styčné body gramatické opozice dokonavosti a nedokonavosti se vztahem jednoduchých a průběhových časů v angličtině. Zároveň však zdůrazňuje, že shoda není v obou jazycích

úplná⁴⁴ a opakovaně studenty upozorňuje na nutné zjednodušení předkládaných vysvětlení a pravidel⁴⁵.

V zásadě tedy velmi dobře funguje, když začátečnické skupině vysvětlujeme vidové dvojice srovnáním nedokonavých forem sloves s průběhovými časy (*present/past continuous*) a časovou ohraničenost dokonavých forem pomocí jednorázového zásahu slovesa v jednoduchém čase (*present/past simple*). Ideálním prostředkem vyjadřujícím kontrastní užití perfektiv a imperfektiv jak v češtině, tak v angličtině jsou časové věty.

When I was watching television, the phone rang. – Když jsem se díval na televizi, zazvonil telefon.

Tímto způsobem vyjadřujeme rozdíl mezi dějem běžným, opakovaným a výjimečným, případně sloveso imperfektivní vytváří jakousi kulisu ději jednorázovému, náhlému. V případě dvou imperfektiv zachycujeme dva paralelní děje.

While I was writing the paper, I was listening to the radio. – Zatímco jsem psal ten článek, poslouchal jsem rádio.

Na procesuální charakter nedokonavého děje a na kondenzaci děje dokonavého se zaměřují ve své mluvnici pro cizince rovněž Poldauf a Šprunk (1968). Povahu imperfektiv a perfektiv připodobňují k rozdílnému postupu filmování (trvání, průběh děje) a fotografování (završenost děje, výsledek, celek).

Právě vyjádření výsledku je důležitým znakem dokonavého slovesa. Hovoříme-li o výsledku, užíváme dokonavý tvar slovesa. Hrdlička (2005a) uvádí pro budoucí čas tento ilustrativní příklad: *Zítřej odpoledne si koupíme televizi.* vs. *Zítřej odpoledne budeme kupovat televizi.* V prvním případě se jedná o jednoznačné rozhodnutí, ve druhém případě si však mluvčí výsledkem nejsou jistí. Druhý výrok nemusí nutně znamenat, že si dotyční televizi skutečně koupí, možná budou pouze vybírat vhodný model ke koupi. Podobných příkladů a vzorových vět uvádí odborná lingvodidaktická literatura celou řadu a lze z ní čerpat podklady pro výuku.

⁴⁴ „There is no one-to-one correspondence between Czech and English.“

⁴⁵ „The explanations are simplified“.

Americká profesorka slovanské lingvistiky Laura Janda přišla s alternativní metodou vysvětlování slovanské kategorie aspektu jinojazyčným mluvčím pomocí pingpongového míčku, kamenů a písku. Kameny reprezentují posloupnost jednorázových perfektiv, sérii za sebou jdoucích dějů. Naopak hromádky písku se mohou prolínat stejně jako činnosti vyjádřené imperfektivními slovesy (Scott, 2003).

Již jsme zmínili, že lexikální význam není dostatečně nosný pro uvádění pravidel s absolutní platností, přesto lze dokonavosti obvykle přisoudit rys dynamičnosti, zatímco imperfektiva označují děje rozvláčné. Mluvčí pomocí nich zdůrazňuje dlouhé trvání, namáhavý proces.⁴⁶ Případně může být jimi vyjádřen určitý cíl nebo záměr.⁴⁷ Nedokonavá slovesa také zpravidla vyjadřují schopnosti, dovednosti a charakteristické vlastnosti⁴⁸.

Co se týče osvojování vidových dvojic, je vhodné uvádět velice brzy dokonavou i nedokonavou variantu a upozornit studenty na výraznou formální odlišnost některých párů sloves. Odborníci doporučují učit studenty oba tvary slovesa zároveň jako lexikální jednotky, a to nejen v infinitivu, ale i v případě imperativu.

Shrneme-li důležité body, je třeba upozornit studenty na variabilitu vidového systému. Výklad slovesného vidu se neobejde bez uvádění dostatečného množství příkladů. Měli bychom mít při prezentaci příkladových vět neustále na paměti komunikační praxi, vypomáhat si při výkladu konkrétními situacemi a uvádět je v dostatečně širokém kontextu tak, aby byly srozumitelné i pro cizince postrádajícího jazykový cit pro češtinu.

3.4 Specifika výkladu vidového systému řeckým rodilým mluvčím

Na základě dlouhodobého pozorování řeckých rodilých mluvčích a typologického srovnání novořeckého a českého jazyka se nyní pokusíme shrnout specifika vidového systému novořečtiny a upozornit na shody, kterých lze při výkladu českého vidového systému využít, i na podstatné rozdíly, kterým je třeba věnovat pozornost.

U většiny řeckých rodilých mluvčích lze předpokládat dobrou znalost anglického jazyka. Důvodem je mj. významný podíl turismu na trhu práce v sektoru služeb. Podle údajů Řeckého statistického úřadu zaměstnává cestovní ruch 18,2 % pracovního

⁴⁶ *Ten text jsem překládal celý týden. Tu práci píšu už dva roky.*

⁴⁷ *Kupujeme novou pračku. Stavební firma hledá sekretářku.*

⁴⁸ *Výborně varí. Mluví řecky. To dítě neposlouchá.*

potenciálu.⁴⁹ Pro Řecko je tedy aktivní užívání angličtiny na profesní úrovni velmi důležité. S tím také souvisí podpora pasivní znalosti anglického jazyka řeckých občanů prostřednictvím médií. V projevech řeckých rodilých mluvčích tak často můžeme sledovat vliv anglického jazyka na češtinu.

Učitel neznalý novořečtiny si proto může při výkladu vidu vypomoci anglickými slovesnými časy, jak bylo ukázáno v předchozí podkapitole. Nevýhodou tohoto přístupu je samozřejmě zprostředkování složité gramatiky v jazyce jiném než mateřském. Pouze jazykově zdatní jedinci s lingvistickým smýšlením jsou schopni propojit novořecký a anglický slovesný systém, potažmo uvědomit si souvislosti mezi českým vidovým systémem a systémem časů v novořečtině.

Vidový systém v novořečtině je nedílnou součástí systému novořeckých slovesných časů, který není nepodobný anglickým slovesným časům. Vid není autonomní kategorií v pravém slova smyslu, ale na rozdíl od angličtiny se sloveso v čase minulém a budoucím (rovněž ve slovesných způsobech) vyskytuje ve dvou tvarech podobně jako české sloveso. Velice zjednodušeně tak lze konstatovat, že novořecký slovesný systém je průnikem českého slovesného systému řízeného videm a systémem časů v anglickém jazyce.

Jak doporučuje Kořánová (2011, 2014), chceme-li vykládat cizincům český vidový systém, hledáme určité vazby mezi češtinou a cílovým jazykem, v našem případě novořečtinou. Využíváme zde postup onomaziologický (viz 2.3.1). Hledáme tedy formu v cizím jazyce, jež odpovídá českému významu, který potřebujeme vyjádřit.

Význam ohraničenosti, završenosti v minulosti vyjadřuje tzv. *αόριστος*, z našeho pohledu dokonavý čas minulý. Jedná se zpravidla o jednorázový děj v minulosti, který již skončil. Tato forma tak odpovídá minulému času tvořenému od dokonavých sloves v češtině (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Morfologické stránce novořeckých časů a způsobu jejich tvoření se věnujeme v 1. kapitole této práce. Řečtí rodilí mluvčí mají oproti jiným cizincům výhodu rovněž v tom, že novořečtina má s češtinou společný výrazný supletivismus sloves, nepravidelné tvoření minulého času je tedy nikterak nepřekvapí.

Nás však zajímá zejména sémantická stránka a způsob užití *aoristu*. Novořecký *aorist* se podobně jako *past simple* v angličtině pojí ve větě s přesným časovým určením.

⁴⁹ Řecko: Ekonomická charakteristika země. [online] *Businessinfo.cz* [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/recko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19222.html>>. Zdroj: *Řecký statistický úřad (EL.STAT.)*.

Τον περασμένο χρόνο πήγα στο Λονδίνο. – Last year I went to London. –

Minulý rok jsem jel do Londýna.

Χθες έφτασα στο σπίτι και άρχισα τις δουλειές. – Yesterday I came home and started working. – Včera jsem dorazil domů a začal jsem pracovat.

V běžném hovoru se v novořečtině setkáme s idiomatickým užitím *aoristu*. V určitých frázích a ustálených spojeních tak dokonavý čas zastává aktualizující roli, což považujeme za poněkud nezvyklé ve srovnání s jinými jazyky. Užívá se ho tedy v aktuální promluvě místo přítomného času.⁵⁰

Předpokládáme, že může v případě řeckých rodilých mluvčích dojít vlivem interference k nadužívání minulého času v aktuální promluvě. V zásadě užití tvaru *rozuměl jsem* místo *rozumím* nebrání porozumění, ale užití fráze *měl jsem hlad* ve významu *mám hlad* už může být pro českého rodilého mluvčího matoucí. Považujeme proto za důležité studenty upozornit, že v češtině není běžné užívat minulý čas dokonavých sloves pro běžné fráze v přítomném čase.

Τζν. *παρατατικός* je v novořečtině formou odpovídající českému minulému času nedokonavých sloves s příznakem neohrazenosti v čase. Imperfektivní préteritum bývá označováno také jako minulý čas trvací. Vyjadřuje děj, který v minulosti trval nějakou dobu nebo se v minulosti opakoval. Pojí se s výrazy typu *ενώ (zatímco)*, *όλη τη μέρα (celý den)*, *συχνά (často)* apod. *Paratatikós* je paralelou k anglickému času *past continuous* (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Pro pochopení českého vidu řeckými rodilými mluvčími považujeme za ideální prostředek srovnání užití dokonavých a nedokonavých tvarů sloves v minulém čase s užitím *paratatiku* a *aoristu* v souvětí. Podobně jako ve srovnání s anglickými časy prostými a průběhovými můžeme vysledovat významový rozdíl mezi jednorázovou akcí, která zasáhla do děje trvacího, a dvěma paralelně probíhajícími ději nedokonavými.

Όταν έγραφα (παρ.) το γράμμα, χτήπησε (αόρ.) το κουδούνι. – Když jsem psal (nedok.) dopis, zazvonil (dok.) zvonek.

⁵⁰ Řekové například užijí formu *aoristu κατάλαβα* s významem *rozumím* místo prezentního tvaru *καταλαβαίνω*, nebo ve frázi *τěší mě* někdy nahradí přítomný čas *χαίρομαι* formou *aoristu χάρηκα*.

Κάθε φορά που ταξιδεύαμε (παρ.) στο Λονδίνο, έβρεχε (παρ.). – Pokaždé, když jsme cestovali (nedok.) do Londýna, pršelo (nedok.).

Korespondence mezi *aoristem* a minulým časem dokonavých sloves v češtině na straně jedné a korespondence *paratatiku* s minulým časem nedokonavých sloves na straně druhé je zjevná a pro řecké rodilé mluvčí funguje jako spolehlivá pomůcka. Jak ovšem uvidíme dále, nemusí si za všech okolností užití jednotlivých časů a vidových dvojic odpovídat.

Během našeho studijního pobytu v Athénách jsme vyzorovali, že novořecký systém je v užití vidu v komunikaci podstatně důslednější a striktně dodržuje předepsaná pravidla. Proměnlivost komunikačních situací a situačních kontextů v češtině je bohatší než v novořečtině. Český systém shledáváme obecně poněkud volnějším, což ve svém důsledku vede k dílčím nepochopením konkrétnímu užití. Tyto drobné nuance a konkrétní rozdíly probereme detailněji.

Co se týče společných rysů, rozkazu dominují v obou jazycích perfektivní slovesa. Častěji se v kladné formě imperativu setkáváme s příkazem *řekni to (πες το)* než *říkej to (λέγε το)*. Zajímavé je, že podle Mackridge (1985) bývá dokonavý imperativ v novořečtině považován za zdvořilejší variantu, výběr vidu tedy často ovlivňují stylistické a společenské faktory.

Imperfektiva naopak působí bezprostředním dojmem a ve formě plurálu se užívají jen zřídka. Tomu dle našeho názoru odpovídá i české užívání imperativu, s imperfektními tvary se setkáme spíše ve školním prostředí (např. pokyny paní učitelky k dětem: *Pište/malujte děti a nepovídejte!*), mezi dospělými mluvčími se naopak dává přednost dokonavým tvarům rozkazovacího způsobu.

Některá slovesa v novořečtině dokonce postrádají tvar nedokonavého imperativu (zejména v plurálu), který stejně jako v češtině slouží pro formální oslovení jedné osoby.⁵¹ Řeční rodilí mluvčí a lingvisté však upozorňují, že úzus se v průběhu času mění a užívání forem imperativu se liší rovněž regionálně.

Řecká lingvistka Vasilaki (2002, 2003, 2006), která se ve svých publikacích zaměřuje na problematiku imperativu v novořečtině, tvrdí, že rozlišení vidu v rozkazovacím způsobu postupně zesláblo. Upozorňuje také, že volba dokonavé či nedokonavé formy imperativu závisí také na slovesné třídě a časových determinantech

⁵¹ Μίλα μου! – spíše hovorově Mluv se mnou! vs. Μιλήστε μου. – Mluvte se mnou.

přítomných ve větě. Fráze vyjadřující pravidelnost nebo opakování se nikdy nepojí s perfektiem.

Na volbu vidu má u imperativu v obou jazycích silný vliv negace. Při zákazu v češtině se v záporném imperativu uplatňují imperfektiva. Novořečtina záporný imperativ nahrazuje konjunktivní konstrukcí se záporkou *μη(ν)*, stejně jako čeština ovšem v záporu upřednostňuje nedokonavou variantu.⁵²

V konjunktivu dochází k neutralizaci času, časové významy jsou vyjadřovány pomocí aspektu. Jak již bylo naznačeno dříve, konjunktiv je v novořečtině provázán s modalitou. Může vyjadřovat přání, pochybnost, možnost, povinnost i nutnost, záměr a zákaz.

Konjunktiv následuje po slovesech *θέλω* (*chtít*), *πρέπει* (*muset*) a *μπορώ* (*moci*). Konjunktivní konstrukce někdy přímo nahrazuje modální slovesa, respektive tam, kde jsou modální slovesa v češtině obligatorně vyjádřena, novořečtina se vyjadřuje elipticky a modalita je implicitně přítomná v samotném konjunktivu.

Př. *Να το αγοράσω στον αδελφό μου; – Mám/měl bych to bratrovi koupit?*

Př. *Να πλύνω τα πιάτα; – Chceš, abych umyla talíře?*

Př. *Να σου πω κάτι; – Mohu ti něco říct? (s významem chci ti něco říct, poslouchej)*

Konjunktiv a jeho užití se v novořečtině řídí striktně danými pravidly. Georgiadou (2013) uvádí tři hlavní zásady užívání konjunktivu. Za prvé dokonavý konjunktiv (*απλή υποτακτική*) se užívá v 90 % případů. Za druhé existují fráze, které si musíme zapamatovat a po kterých následuje vždy nedokonavý konjunktiv (*συνεχής υποτακτική*). Za třetí některá slova si vynucují užití nedokonavého konjunktivu.⁵³ Ve zbylých případech se dává v novořeckém jazyce přednost dokonavému tvaru konjunktivu.

Pro výuku češtiny je užitečné propojit novořecký konjunktiv a český infinitiv. Studenti si tak lépe zapamatují, že po modálních slovesech mají užít tvar infinitivu. Český a novořecký jazyk má společné pravidlo užití imperfektiv po fázových slovesech *αρχίζω* (*začít*), *σταματάω* (*skončit*), *παύω* (*přestat*), *συνεχίζω*, *εξακολουθώ* (*opakovat*, *pokračovat*), takže tato zásada nečiní řeckým rodilým mluvčím větší potíže.

⁵² *Νεříκεj – να μη λέγεις.*

⁵³ Např. *πάντα* (*vždy*), *ποτέ* (*nikdy*)...

Novořečtina obligatorně spojuje s nedokonavým konjunktivem více sloves. Patří sem například také *συνηθίζω* (*být zvyklý*), *κουράζομαι* (*unavovat*), *μου αρέσει* (*líbit se, rád*) a další (Dostálová, Franc-Sgourdeou, 2000).

Πř. *Συνηθίζω να πηγαίνω περίπατο κάθε Κυριακή. – Jsem zvyklý chodit každou neděli na procházku.*

Πř. *Μου αρέσει να δουλένω ως δασκάλα. – Ráda pracuji jako učitelka.*

Při výkladu českého vidového systému mají Řekové opět výhodu. Sémantický rys opakování, případně pravidelnosti vyžaduje samozřejmě i v češtině nedokonavý tvar slovesa. Uveďme například spojení: *Rád běhám* (nikoli *běžím*) nebo větu: *Unavuje mě to poslouchat stále dokola*.

Typické je v novořečtině užití nedokonavého konjunktivu po slovesech cítění a smyslového vnímání v případech, kdy je v české větě infinitiv v pozici doplňku či vedlejší věty doplňkové.

Πř. *Τον άκουσα να κλαίει. – Slyšel/a jsem ho plakat.*

Πř. *Τον βλέπω να διαβάζει. – Vidím ho, jak si čte.*

Naopak fráze typu *είναι ώρα/είναι αργά να φύγουμε* (*je čas/je pozdě odejít*) vyžadují vždy dokonavou formu konjunktivu. Fráze typu *παρά τρία, παρά λίγο* s významem *málem* jsou jakousi paralelou nechtěného spontánního děje vyjadřovaného i v češtině perfektivy.⁵⁴

Dalším pravidlem je, že po spojce *πριν* (*než*) následuje v novořečtině vždy konjunktiv aoristu. Obecně užívá novořečtina tvar konjunktivu aoristu v časových větách u dějů očekávaných. V češtině se perfektiva uplatňují v kombinaci s časovou spojkou *až*, po které následuje zpravidla jednoduché futurum.

Πř. *Πριν να φύγεις, κλείσε το παράθυρο. – Než odejdeš, zavři okno.*

Πř. *Περίμενε, ώσπου να ντυθώ. – Počkej, až se obléknu.*

V novořečtině však více než v češtině existují seznamy slov, které mluvčího omezují ve výběru dokonavého a nedokonavého tvaru. Ve většině případů novořečtina

⁵⁴ Srov. *λίγο έλειψε να πέσω* (*moc nechybělo a upadl jsem*) vs. *Ταды vždycky uklouznu a upadnu*.

vyžaduje dokonavou variantu, čímž se rozchází s podstatně benevolentnějším přístupem českého jazyka. V mnoha případech, kdy novořečtina nedává možnost výběru, si český mluvčí může zvolit upřednostňovanou podobu slovesa, a drobně tak pozměňuje význam řečeného.

Jako příklad uvedeme následující komunikační situaci. Skupinka přátel hraje volejbal. Přijde k nim někdo další a hru pozoruje. Čeští mluvčí mají dvě možnosti, jak vyjádřit pobídku k zapojení do hry: *Pojď hrát (s námi)!* nebo *Pojď si zahrát (volejbal)*. Pomocí zvrátého slovesa v nedokonavém tvaru se pravděpodobně obrátí dítě k jinému dítěti s prosbou: *Pojď si hrát!*. Čeština je tak velmi variabilní, významové nuance lze jen těžko postihnout, a proto je také problematika vidu pro cizince těžko pochopitelná.

Ve stejné komunikační situaci nemá řecký mluvčí na výběr, ve všech případech užije dokonavou variantu: *Έλα να παίξεις!* V obdobných případech tedy dochází k největší chybovosti českých rodilých mluvčích v novořečtině. Považujeme za pravděpodobné, že řečtí rodilí mluvčí budou mít v češtině tendenci užívat spíše dokonavý tvar slovesa. Naštěstí pro ně však v mnoha případech můžeme v češtině dokonavou i nedokonavou variantu zaměnit bez výraznější změny významu, a tedy i bez překážky v porozumění. Komunikační závažnost takových chyb bychom nepřeceňovali.

Typickým příkladem volnosti vidového systému v češtině je případ dotazu na autora obrazu. V češtině se lze zeptat: *Kdo namaloval ten obraz?* i *Kdo maloval ten obraz?*. Vzhledem k předpokladu dokončenosti dává smysl spíše dokonavá varianta ve prospěch řeckých rodilých mluvčích, ale pokročilejší studenty je třeba upozornit, že český jazyk umožňuje oba způsoby.

Novořečtina užívá konjunktiv také při vyjadřování přání. Přací částice *ας, μακάρι* va odpovídají českým *at', kéž*. Povšimněme si, že v případě splnitelného přání užívá čeština dokonavý tvar slovesa a novořečtina konjunktiv aoristu. Nesplnitelné přání vyžaduje řecké imperfektivní préteritum či český kondicionál (Hesse, 2003).

Př. *Ας έρθει και αυτός.* – *At' přijde i on.*

Př. *Μακάρι να μην το έκανα!* – *Kéž bych to neudělal!*

Co se týče budoucího času v novořečtině, rozlišujeme mj. budoucí čas trvající nazývaný *εξακολουθητικός* nebo *συνεχής μέλλοντας* a dokonavý budoucí čas označovaný

jako *απλός* či *στιγμιαίος μέλλοντας*. Na rozdíl od češtiny se v obou případech jedná o tvary složené (viz 1. kapitola).

K budoucímu času přistupujeme záměrně až po výkladu konjunktivu, a to z toho důvodu, že toto pořadí považujeme za vhodné při výkladu vidového systému řeckým rodilým mluvčím. Začneme dokonavou a nedokonavou formou v minulosti (minulými časy v novořečtině), v případě pochopení navážeme přítomností a paralelou mezi způsoby užití sloves v novořeckém konjunktivu a českém infinitivu. S ohledem na formální podobnost tvoření začneme nejprve výkladem české nedokonavé budoucnosti. Zohledníme tak zároveň rys kompatibility a naplníme požadavek logické posloupnosti (viz 2.3.1).

Συνεχής μέλλοντας označuje podobně jako český budoucí čas nedokonavý trvání a spojuje se s výrazy vyjadřujícími opakování jako *πολλές φορές* (*mnohokrát*), *κάθε εβδομάδα* (*každý týden*), *πόσο συχνά* (*jak často?*) apod. Zatímco v novořečtině je jednoznačně dané, že se s těmito výrazy používá pouze nedokonavý tvar, v češtině lze pro opakování v budoucnosti použít i dokonavou formu, což může být pro řecké rodilé mluvčí značně matoucí.

Novořečtina

Θα πληρώνω τους λογαριασμούς κάθε μήνα.

Čeština

Budu platit účty každý měsíc. (ale lze říci i *Každý měsíc zaplatím účty.*)

Stejně jako české dokonavé sloveso v budoucím čase vyjadřuje *απλός μέλλοντας* děj jednorázový, ukončený v budoucnosti. Řecký dokonavý budoucí čas se pojí s přesným časovým určením podobně jako *aorist* v čase minulém.

Př. *Θα πληρώσω τον λογαριασμό αύριο. – Zítřa ten účet zaplatím.*

Budoucí čas v češtině z hlediska dokonavosti je pro cizince obecně hůře uchopitelný, než dokončenost či trvání v minulosti. Studium vidového systému jim komplikuje určitá nedůslednost, resp. nejednoznačnost užívání dokonavých a nedokonavých forem.

Z hlediska řeckých rodilých mluvčích je důležité upozornit, že pokud není v novořečtině význam adverbia času v souladu s videm slovesa, které se k němu má pojit, větná konstrukce je agramatická. To považujeme za zásadní rozdíl mezi českým

a novořeckým vidovým systémem. Tuto skutečnost však lze při výuce velmi dobře využít. Vycházíme zde z tzv. teorie signálních slov, kterou uvádí ve své studii Kořánová (2011). Ta pracuje s lexikálními jednotkami, které mohou sloužit jako záchytné body či explicitní ukazatele ve větě a které mohou predikovat správné užití tvaru slovesa. V novořečtině i češtině existují slova a slovní spojení, která pravidelně doprovázejí buď perfektiva, nebo imperfektiva. Z výše uvedených srovnání by mělo vyplývat, že výrazy s takovou funkcí bývají zejména časová adverbia, případně spojky.

Jeví se nám tedy jako vhodné vycházet při výkladu aspektu řeckým rodilým mluvčím z pravidel jejich jazyka a nacházet v novořečtině blízké ekvivalenty slov, která fungují v obou jazycích stejně, tj. typicky se pojí s jednou z variant slovesa. Ústředním bodem našeho výkladu je sémantika a kontext celé věty.

Za takovou konkrétní manifestaci abstraktního konceptu aspektu můžeme považovat adverbium *pravidelně* (*τακτικά*) s příznakem opakovanosti, které se pojí s imperfektivním tvarem slovesa, nebo výraz *náhle* (*ξαφνικά*) typický pro dokonavou variantu. Zatímco uzuálnost a obvyklost bývá spojována s imperfektivy, spojky vyjadřující jednorázovost doprovází dokonavé tvary sloves.⁵⁵

Věty s příslovečným určením typu *celý den* (*όλη μέρα*) v novořečtině vždy spojujeme s imperfektivem, v češtině tomu tak obvykle je také. Připomeňme si však případ nezvyklého užití perfektiva ve větě *Probděl/prospal celou noc*. V češtině existují specifická užití vázaná na určitý kontext. Je proto potřeba upozornit na výjimky, které se na rozdíl od novořečtiny v češtině vyskytují. Například slovní spojení *každý den* (*κάθε μέρα*) se v češtině může objevit i spolu s perfektivní formou slovesa, i když považujeme jeho užití spíše za příznakové.

Studenti řeckého původu se velice brzy zajímají o vidovou problematiku a rozdíl mezi jednotlivými tvary sloves. Zatímco metajazykové zobecnění může být zavádějící, uvedením konkrétních příkladů a typických výrazů, které vidové dvojice doprovázejí, poskytujeme pojetí vidu bližší jejich jazyku, a tím pádem i pochopitelnější výklad.

Řečtí rodilí mluvčí tedy mohou v zásadě dodržovat striktní pravidla vidového systému svého vlastního jazyka. Některé fráze potom mohou znít poněkud strojeně či nepřirozeně, ale užívání agramatických vět by mělo být ve výsledku minimální a jejich projev by měl být pro české rodilé mluvčí zcela srozumitelný, což z komunikačního hlediska považujeme za zcela zásadní.

⁵⁵ Týká se to například spojek *až, než, jakmile, dokud* (*μόλις, μέχρι να, ώσπου να*) apod.

4 Lingvodidaktická doporučení pro výuku řeckých rodilých mluvčích

V první kapitole této práce jsme se věnovali popisu českého a novořeckého jazyka. Ve třetí kapitole jsme se detailněji zaměřili na vidový systém. Na základě srovnání obou jazykových systémů se nyní pokusíme formulovat doporučení pro vyučovací praxi.

Řečtí rodilí mluvčí mají v češtině poměrně výrazný přízvuk. Za velkou výhodu tedy považujeme znalost výslovnostních specifik rodného jazyka studenta. Upozorňujeme zejména na odlišnou výslovnost některých dvojhlásek v novořečtině. Vzhledem k tomu, že novořecký přízvuk je pohyblivý, zatímco v češtině se přízvuk umísťuje na první slabiku slova, nácvik správného kladení přízvuku by měl být od samého počátku nedílnou součástí výuky řeckých rodilých mluvčích. Důležité rovněž je naučit řecké rodilé mluvčí odlišovat v češtině přízvuk a délku samohlásky.

Novořečtina je stejně jako čeština jazykem flektivním, v morfologickém plánu tak najdeme mnoho styčných bodů. Jednou z oblastí, kterou mají oba tyto jazyky společné, je například rozlišování kategorie rodu, čísla a pádu u jmen či výrazný supletivismus sloves. Naopak upozorňujeme, že novořečtina na rozdíl od češtiny disponuje určitými a neurčitými členy.

Podobnost obou jazykových systémů s sebou přináší i určité problémy. Shledáváme nutným zaměřit se při výuce například na skloňování českých zájmen, neboť novořecká deklinace je podstatně jednodušší a jednotlivé dílčí odlišnosti jsou pro řecké rodilé mluvčí poněkud matoucí (viz 1. kapitola).

Mezi nejčastější interference z novořečtiny řadíme nadužívání přivlastňovacích zájmen, která se v novořeckých větách vyskytují s výrazně vyšší frekvencí. Začátečníci tak budou prvních několik měsíců užívat více posesivních zájmen, než je obvyklé u rodilých mluvčích češtiny. Obvykle postačuje, aby učitel na tento rozdíl mezi češtinou a novořečtinou upozornil, kladl na něj zpočátku větší důraz a chyba nadužívání postupem času vymizí.

Fakt, že novořečtina oproti češtině disponuje podstatně menším množstvím tvarů zájmen, souvisí se zánikem některých pádů v průběhu vývoje novořeckého jazyka. Nejfrekventovanějším pádem v novořečtině je akuzativ, který nahrazuje i význam českého dativu, lokálu a instrumentálu. Proto mají řečtí rodilí mluvčí v češtině tendenci akuzativ

nadužívat. Naproti tomu má čeština s novořečtinou společné užívání vokativu, který je v dalších jazycích jevem spíše ojedinělým.

Posesivnost vyjadřuje novořečtina pouze pomocí genitivu, řečtí rodilí mluvčí neznají přivlastňovací přídavná jména. Zde obvykle postačí řecké rodilé mluvčí na tento konkurenční prostředek vyjádření posesivity upozornit. V praxi se nám osvědčilo procvičovat ustálená spojení typu Karlův most či Jiráskova ulice, která vyžadují formu posesivního adjektiva, jako komplexní jednotku ve všech pádech, tedy celé paradigma najednou.

Dovolujeme si tvrdit, že pro řecké rodilé mluvčí je vhodnější začít vertikálním způsobem prezentace pádového systému, ideálně alespoň pádů, které mají čeština a novořečtina společné (nominativ, genitiv, akuzativ a vokativ). Předpokládáme, že jsou řečtí rodilí mluvčí schopni pojmut celé paradigma komplexně jako ve svém mateřském jazyce za předpokladu, že s nimi učitel posléze projde jednotlivé funkce a významy pád po pádu a upozorní na rozdíly mezi českým a novořeckým pádovým systémem.

Slovesné konjugace nečiní řeckým rodilým mluvčím větší potíže. Novořečtina má obdobné koncovky ve 2. a 3. osobě plurálu. Výraznou pomůckou v počátečních stádiích učení se češtině je pro řecké rodilé mluvčí přirozenost rozlišování tykání a vykání, neboť tento jev znají z vlastního jazyka. Musíme pouze konstatovat, že z hlediska komunikační praxe je čeština podstatně formálnější. Interferencí z novořečtiny je výskyt izolované záporky v psaném projevu řeckých rodilých mluvčích.

Novořečtině je vlastní supletivismus slovesných tvarů, zejména v rámci tvoření minulého času, kde jsou alternace v kmeni společné oběma jazykům. Pozornost je však třeba věnovat odlišné valenci českých a novořeckých sloves. Na rozdíl od českých modálních sloves se novořecká modální slovesa nečasují, což je potřeba řeckým studentům zdůraznit.

Za stěžejní pokládáme rozdíly mezi oběma jazyky v kategorii slovesného rodu a způsobu. Upozorňujeme na paralely českého a novořeckého rozkazovacího způsobu. Shledáváme nutným pracovat při výuce řeckých rodilých mluvčí s korelačním vztahem novořeckého konjunktivu a českého infinitivu. Jejich souvislost spočívá nejen v obdobných funkcích, ale týká se také formální stránky – jak český infinitiv, tak novořecký konjunktiv se vyskytuje ve dvou variantách (dokonavé a nedokonavé) a hraje významnou roli při osvojování vidových dvojic.

Snázili jsme se ukázat, že vidový systém češtiny a novořečtiny má mnoho společných rysů, ze kterých mohou řečtí rodilí mluvčí při studiu češtiny jako cizího jazyka těžit. Mají tedy oproti jiným Neslovanům výhodu ve snadnějším pochopení vidové problematiky. Nejdůležitějším bodem, se kterým je vhodné při výkladu vidového systému češtiny pracovat, je paralela mezi novořeckými minulými časy (*imperfektum, aorist*) a mezi dokonavou a nedokonavou formou českého slovesa.

Doporučujeme učitelům, aby teprve po zevrubném probrání vidu na základě souvislosti s novořeckými minulými časy a po důkladném osvojení vidových dvojic přistoupili k výkladu rozdílu vidu v budoucnosti, přičemž by měli začít tvořením budoucího času u nedokonavých sloves.

Novořečtina zná pouze složený budoucí čas. Potíže řeckých rodilých mluvčích jsou tak způsobeny odlišným tvořením budoucího času dokonavých sloves. Chyba ve formě se samozřejmě objevuje rovněž u ostatních nerodilých mluvčích, v novořeckém tvaru dokonavé budoucnosti však spatřujeme analogii, která může mít za následek prodloužení fáze chybného tvoření. Učitel by těmto rozdíly měl věnovat náležitou pozornost. Dále by si pokročilejší student za pomoci učitele měl uvědomit, že čeština na rozdíl od novořečtiny užívá složený tvar pro pasivum.

Při výkladu vidu nerodilí mluvčí opětovně narážejí na problémy s českou konjugací. Často bývá pro studenty matoucí, že dokonavý i nedokonavý tvar spadá pod stejnou konjugaci.⁵⁶ V takovém případě vysvětlujeme, že se jedná o tvary jednoho slovesa a konjugace sloves při té příležitosti znovu procvičujeme. Pro řecké rodilé mluvčí je však přirozené ponechávat stejnou koncovku slovesa, pouze je potřeba odbourat tendenci z jejich vlastního jazyka pozměnit kmen slovesa.

Obecně nacházíme podobnosti v sémantické variabilitě slovesných prefixů u obou jazyků. Za významný rozdíl však považujeme schopnost českých prefixů měnit vid slovesa. Takovou funkci novořecké prefixy postrádají a je vhodné na ni řecké rodilé mluvčí upozornit.

V novořečtině v užití významně převažuje dokonavá varianta. Je třeba mít na paměti, že užití nedokonavých tvarů sloves se v novořečtině omezuje na specifický kontext a vybrané komunikační situace. Tento fakt nám umožňuje využít ve výuce českého vidového systému tzv. teorii signálních slov Ilony Starý Kořánové. Ve většině případů (jako například užití nedokonavého tvaru po fázových slovesech nebo v kombinaci

⁵⁶ *Píšu a napíšu* (-e konjugace), *dělám a udělám* (-á konjugace) atp.

s adverbii vyjadřujícími opakovanost) mají oba jazyky společná pravidla a jejich výklad je pro začátečníky srozumitelný a dostatečný.

Učitel by však měl být připraven upozornit pokročilé studenty řeckého původu také na výjimky a atypické případy, kdy se dokonavý tvar v češtině užíje pro vyjádření opakované činnosti či kdy imperfektivum značí rezultat.

Pokud učitel dokáže ve svém výkladu předat souvislosti mezi českým a novořeckým slovesným systémem a řecký rodilý mluvčí pochopí analogické pojetí aspektu v češtině a v novořečtině, věříme, že poté už je náležité osvojení vidu pouze otázkou času.

I když musíme samozřejmě brát v potaz individuální rozdíly, obecně lze říci, že důkladným procvičováním užití dokonavých a nedokonavých variant v komunikační praxi jsou řečtí rodilí mluvčí v tomto směru postupně schopni přiblížit se vyjadřování českého rodilého mluvčího a jejich projev v cílovém jazyce je srozumitelný.

Z hlediska neohebných slovních druhů shledáváme nejdůležitějším bodem detailní výklad českých předložek s ohledem na chudší repertoár prepozic novořečtiny. Považujeme za vhodné se při výuce věnovat výrazné variabilitě předložkových vazeb v češtině a klást důraz na jejich správné užití.

Co se týče syntaktické roviny, novořečtina užívá širokou škálu slovesných časů, pomocí nichž vyjadřuje v souvětí různé významy. Řečtí rodilí mluvčí jsou zvyklí ve svém rodném jazyce dodržovat pravidla užití jednotlivých časů v předvětí a závětí. V češtině se musí vyrovnat s omezenějšími možnostmi užití slovesných časů a rovněž s typickou českou úsporností ve vyjádření. S výraznou tendencí českého jazyka k ekonomičnosti souvisí právě kategorie slovesného vidu.

Novořečtina naopak jen omezeně využívá v souvětích interpunkci. Pro řecké rodilé mluvčí může být v češtině komplikovaný poměrně volný slovosled a vysoká míra benevolence, co se týče skladby vět a souvětí. U složitějších souvětí je třeba uvádět vybrané jazykové jevy v kontextu, uvádět dostatečné množství příkladů a využívat i gramaticko-překladovou metodu.

Naše poslední shrnující doporučení se neomezují pouze na výuku řeckých rodilých mluvčích, platí stejně tak pro studenty všech národností. Gramatické jevy a mluvnické kategorie by jim měly být vykládány komplexně, systematicky a s ohledem na specifika konkrétního adresáta či skupiny. Vykládané jazykové jevy by měly být situačně zakotvené a komunikačně zacílené.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývá specifickým přístupem k řeckým rodilým mluvčím ve výuce češtiny a snaží se poskytnout komplexní pohled na danou problematiku.

Vycházeli jsme ze Skaličkovy jazykové typologie a věnovali jsme se popisu a srovnání jazykových systémů češtiny a novořečtiny. Jako teoretický základ práce nám díky poznatkům z odborné literatury posloužila druhá kapitola, která se věnuje roli mluvnické ve výuce češtiny pro jinojazyčné mluvčí a jejímu postavení ve vybraných vyučovacích metodách. Ve třetí kapitole jsme podrobněji rozebrali problematiku lingvodidaktické prezentace slovesného vidu. Zabývali jsme se různými přístupy k prezentaci této komplikované gramaticko-lexikální kategorie a upozornili jsme na specifika výkladu vidového systému řeckým rodilým mluvčím. Ve čtvrté kapitole jsme shrnuli zásadní poznatky této práce a formulovali lingvodidaktická doporučení pro výuku řeckých rodilých mluvčích.

Dospěli jsme k závěru, že i když skupina řeckých rodilých mluvčích nespadá mezi Slovany, je poněkud neobvyklá v tom, že má jejich jazyk mnoho společných rysů se slovanskými flexivními jazyky. Zejména na počátku studia jsou díky tomu řečtí rodilí mluvčí oproti jiným Neslovanům zvýhodněni. Blízkost systému obou jazyků však může komplikovat situaci v pokročilejším stadiu výuky, kdy vyjdou najevo drobné nuance ve formální i sémantické rovině.

V obou fázích studia však považujeme za velmi přínosné, pokud učitel disponuje alespoň základní znalostí pravidel novořeckého jazyka a upozorní řecké rodilé mluvčí na podobnosti a rozdíly mezi českým a novořeckým jazykovým systémem. Učitel, který při výuce vědomě pracuje s vlivem prvního jazyka na jazyk cílový, může studium českého jazyka řeckým rodilým mluvčím velmi usnadnit.

V tomto směru by učiteli mohla posloužit tato diplomová práce, která poskytuje postup výkladu vybraných gramatických kategorií a jevů přihlížející ke shodám a rozdílům mezi českým a novořeckým jazykem. Detailněji jsme se zaměřili na vidový systém jako na jeden z obtížnějších jevů ve výuce češtiny pro cizince a hledali jsme vhodné způsoby prezentace aspektu se zohledněním specifických potřeb řeckých rodilých mluvčích.

Cílem této práce bylo ukázat, jak lze při výuce češtiny pro řecké rodilé mluvčí těžit z možná překvapivé podobnosti gramatického systému češtiny a novořečtiny a jak lze při výkladu složitého a komplexního gramatického jevu, jakým aspekt bezesporu je, využít

pravidla novořeckého jazyka, která se s českým vidovým systémem překrývají (viz 4. kapitola).

Samotná problematika kategorie slovesného vidu je velice rozsáhlá a nelze ji komplexně postihnout v takto úzce zaměřené práci. Jak jsme naznačili výše, prezentace aspektu s oporou v korpusu vyžaduje podrobnější zkoumání. Distancujeme se od názoru, že pouze jediná z cest, jak vykládat aspekt, je správná a snažili jsme se zohlednit více přístupů k otázce lingvodidaktické prezentace této kategorie. Náš návrh využití teorie signálních slov ve výuce aspektu je pouze jednou z možných alternativ, kterou považujeme za vhodnou zejména pro řecké rodilé mluvčí vzhledem k opoře v pravidelnosti vidového systému jejich vlastního jazyka.

Za jakýsi ideál, ke kterému má tato práce přispět, považujeme soubor kontrastivních prací srovnávajících češtinu a rodné jazyky studentů češtiny. Na základě těchto srovnání by byla učitelům k dispozici praktická doporučení pro výuku jednotlivých jazykových skupin, což by bylo pro výuku češtiny pro cizince jistě velmi přínosné.

Summary

This thesis is concerned with the specifics of teaching Czech as foreign language for Greek native speakers and attempts to provide reader with complex view on that issue.

The thesis is composed of four chapters. The whole paper, especially chapter one, is based on linguistic typology. It compares Czech with Modern Greek language in order to analyse similarities and differences between those two languages that are important for language teaching. Chapter two examines the role of grammar in foreign language teaching and its position in various teaching methods. It also concerns with linguodidactic presentation of grammatical categories. Chapter three is based on characteristic of the linguistic category of aspect and concentrates on potential problems with presentation of Czech aspectual system. The practical part attempts to provide reader with approaches to presentation of aspect to foreigners and suggests to use temporal-aspectual markers while explaining Czech aspectual system to Greek native speakers.

Conclusions are drawn in chapter four. The aim of the thesis is to facilitate teaching Czech as foreign language for students of Greek origin. Therefore the final part deals with advantages and difficulties that the Greek native speakers are facing while learning Czech.

Seznam použité literatury

BACHMANNOVÁ, Jarmila a SUKSOV, Valentin. *Jak se to řekne jinde. Česká přísloví a jejich jinojazyčné protějšky*. Vyd. 1. Praha: Euromedia Group, 2007, 384 s. ISBN 978-80-242-1878-6.

BELLA, Spiridoula. Ο Ιστορικός Ενεστώτας στην αφηγηματική παραγωγή των μαθητών της Ελληνικής ως Γ2, 3ο Διεθνές Συνέδριο για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας. Αθήνα 22-23 Οκτωβρίου 2002. Πρακτικά Συνεδρίου. Athény: EKPIA, 2009. s. 439-449.

CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010, 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. přepracované vydání. Praha: ISV, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2011. 380 s. ISBN 978-80-264-1946-0.

ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1996. 517 s. ISBN 80-85885-96-4.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Vyd. 1. Olomouc: Rubico, 1998. 248 s. ISBN: 80-85839-24-5.

GIANNAKIDOU, Anastasia. The Greek future: Epistemic modality and modal concord. In: *The 10th International Conference on Greek Linguistics*. Greece: University of Thrace, 2011, s. 48-61.

GIANNAKIDOU, Anastasia. Modality, evidentiality, and the future of Greek: revisiting the subjunctive na and 'future' tha. In: *The 10th International Conference on Greek Linguistics*. Greece: University of Thrace, 2011, s. 1-37.

HAUSENBLAS, Karel. Slovesná kategorie výsledného stavu v dnešní češtině. In: *Naše řeč*. 1963. roč. 46, č. 1. s. 13-28.

HELBIG, Gerhard. *Vývoj jazykovědy po roce 1970*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1991. 304 s. ISBN 80-200-0312-6.

HESSE, Rolf. *Syntax of the Modern Greek Verbal System: the use of the forms, particularly in combination with θα and να*. Vyd. 2. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2003, 141 s. ISBN 87-7289-823-2.

HOLTON, David; MACKRIDGE, Peter; PHILIPPAKI-WARBURTON, Irene. *Greek: an Essential Grammar of the Modern Language*. London: Routledge, 2004, 280 s. ISBN 04-152-3210-4.

HRADEČNÝ, Pavel; DOSTÁLOVÁ, Růžena; HROCHOVÁ, Věra a kol. *Dějiny Řecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 767 s. ISBN 80-7106-192-1.

HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia jazyka*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1986, 164 s.

HRDLIČKA, Milan. Role mluvnické ve výuce češtiny jako cizího jazyka. In: *Český jazyk a literatura*, 1997-1998, roč. 48, č. 5-6, s. 103-108.

HRDLIČKA, Milan. *Cizí jazyk čeština*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2002, 150 s. ISBN 80-858-6698-6.

HRDLIČKA, Milan. Jak vykládám cizincům aspekt. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2003-2005*. Vyd. 1. Praha: Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, 2005a, s. 21-26. ISBN 80-86903-15-X.

HRDLIČKA, Milan. K prezentaci aspektu ve výuce češtiny pro cizince. In: BLATNÁ, Renata a Vladimír PETKEVIČ (eds.). *Jazyky a jazykověda. Sborník k 65. narozeninám prof. PhDr. Františka Čermáka, DrSc.* Vyd. 1. Praha: FF UK - ÚČNK, 2005b, s. 395-402. ISBN 80-7308-0796.

HRDLIČKA, Milan. K základním rysům optimální mluvnické poučky v učebnicích češtiny pro cizince. In: *Bohemistika*, 2006, č. 3, s. 177-182. ISSN 1642-9893.

HRDLIČKA, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Karolinum, 2009a. 158 s. ISBN 978-80-246-1527-1.

HRDLIČKA, Milan. Kategorie slovesného času v učebnicích češtiny pro cizince. In: HRDLIČKA, Milan a Jitka LUKÁŠOVÁ (eds.). *Vybrané problémy výuky češtiny jako cizího jazyka*. Plzeň: Fakulta pedagogická Západočeské univerzity, 2009b. 1 CD-ROM. ISBN 978-80-7043-765-0.

HRDLIČKA, Milan. *Kapitoly o češtině jako cizím jazyku*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010a, 248 s. ISBN 978-80-7043-867-1.

HRDLIČKA, Milan. K otázce mediačního jazyka ve výuce češtiny pro cizince. In: *Bohemistika*, 2010b, č. 3, s. 217-224. ISSN 1642-9893.

HRDLIČKA, Milan. O principech výběru mluvnického učiva. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá, Jana HOFFMANNOVÁ a Jana KLÍMOVÁ (eds.). *Čeština v pohled u synchronním a diachronním: Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2012, s. 665-668. ISBN 80-246-2121-0.

HRDLIČKA, Milan. Základní principy výběru gramatického učiva. In: *Český jazyk a literatura*, 2013-2014, roč. 64, č. 2, s. 66-70.

JELÍNEK, Stanislav. Vývojové proměny komunikativní orientace cizojazyčné výuky. In: *Multidisciplinární aspekty utváření komunikativní kompetence při výuce cizích jazyků*, 2002, s. 6-10.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 604 s. ISBN 978-80-7106-484-8.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, 800 s. ISBN 978-80-7106-134-4.

KLERIS, Christos; BABINIOTIS, Georgios a kol. *Γραμματική της νέας ελληνικής: Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Vyd. 1. Athény: Ελληνικά Γράμματα, 2005. 1160 s. ISBN 960-442-025-9.

KOŘÁNOVÁ, Ilona. Vyjadřování přechodu mezi dvěma stavy v češtině s ohledem na výuku cizinců. In: *Sali*, 2014, 1, s. 83-91.

KOŘÁNOVÁ, Ilona. Vid pro nevidomé aneb teorie signálních slov. In: HASIL, Jiří a Milan HRDLIČKA (eds.). *Psáno do oblak. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklika*. Praha: Karolinum, 2011, s. 327-333.

KRASHEN, Stephen D. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Vyd. 1. New York: Pergamon, 1982, 202 s. ISBN 0-08-028628-3.

LENNON, Paul. Contrastive Analysis, Error Analysis, Interlanguage. In: GRAMLEY, S. a V. GRAMLEY (eds.). *Bielefeld Introduction to Applied Linguistics*. Bielefeld: Aisthetis, 2008, s. 51-60.

MACKRIDGE, Peter. *The Modern Greek Language: a Descriptive Analysis of Standard Modern Greek*. New York: Oxford University Press, 1985, 387 s. ISBN 01-981-5770-3.

MATHESIUS, Vilém. Slovesné časy typu perfektního v hovorové češtině. In: *Naše řeč*, 1925, roč. 9, č. 7, s. 200-202.

MOSER, Amalia. *Άποψη και χρόνος στην ιστορία της Ελληνικής*. Σειρά Αυτοτελών Δημοσιευμάτων Περιοδικού Παρουσία, αρ. 79. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2009.

NACHTMANOVÁ, Barbora. *Vizualizace ve výuce češtiny pro cizince*. Praha, 2014, 155 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí práce M. Hrdlička.

PAPADOPOULOU, Despina. Η παραγωγή της ρηματικής όψης από σπουδαστές της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. In: *Journal of Applied Linguistics* 21, 2005. s. 39-54.

PETR, Jan a kol. *Muvnice češtiny I*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1986. 566 s.

POLDAUF, Ivan a ŠPRUNK, Karel. *Čeština jazyk cizí: mluvnice češtiny pro cizince*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, 417 s.

SAVILLE-TROIKE, Muriel. *Introducing second language acquisition*. New York: Cambridge University Press, 2006, 206 s. ISBN 05-217-9407-2.

SKALIČKA, Vladimír. *Typ češtiny*. Vyd. 1. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951, 97 s.

SLOBODA, Marián. Řecká a makedonská etnická skupina v Česku: lingvistické aspekty jejich vzniku a vývoje. In: ŠRAJEROVÁ, Olga. *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: SÚ SZM – Praha: DISRE, 2002. s. 234–242.

SLOBODA, Marián. Language maintenance and shifts in a Greek community in a heterolinguistic environment: the Greeks in the Czech Republic. In: *Journal of the Hellenic Diaspora*, 2003, roč. 29, č. 1, s. 5-33.

ŠEBESTA, Karel. *Od jazyka ke komunikaci: didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2005, 166 s. ISBN 80-246-0948-7.

ŠKODOVÁ, Svatava a ŠTINDLOVÁ, Barbora. Možnosti signálního ztvárnění gramatických pravidel v učebnici cizích jazyků. In: *Opera Academiae Paedagogicae Liberecensis Series Bohemistica (Eurolitteraria & Eurolingua 2007)*. Liberec: Technická univerzita, 2008, s. 307 - 314. ISBN 978-80-7372-292-0.

TRIANDAFILLIDIS, Manolis. *Νεοελληνική Γραμματική. Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, 1991.

TSANGALIDIS, Anastasios. Ρηματικές κατηγορίες για την περιγραφή της Νέας Ελληνικής: χρόνοι, εγκλίσεις και τι άλλο; The 10th International Conference of Greek Linguistics. Greece: University of Thrace, 2011. s. 1165-1169.

VASILAKI, Eugenia. Πρόσεχε τα λόγια σου/Πρόσεξε τα λόγια σου: η διάκριση της άποψης του ρήματος στην Προστακτική στα Νέα Ελληνικά, Β΄ Διεθνές Συνέδριο για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας. Αθήνα 27-28 Σεπτεμβρίου 2002. Πρακτικά Συνεδρίου. Athény: ΕΚΠΑ, 2006, s. 63-72.

VENDLER, Zeno. Verbs and Times. In: VENDLER, Zeno (ed.). *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1967. s. 97-121.

Seznam učebnic

DOSTÁLOVÁ, Růžena a FRANC-SGOURDEOU, Catherine. *Základní kurz novořeckého jazyka*. Praha: SET OUT, 2004. 502 s. ISBN 80-86277-39-9.

GEORGIADOU, Ifigenia. *ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ Γ1*. Αθήνα-Λονδίνο: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ και ΑΚΑΚΙΑ, 2013, σελ. 206. ISBN 978-1-908362-67-4.

HOLÁ, Lída. *New Czech step by step*. 2. opravené vyd. Praha: Akropolis, 2005. 2 sv. ISBN 80-86903-07-9.

KESTŘÁNKOVÁ, Marie; ŠNAIDAUFOVÁ, Gabriela; KOPICOVÁ, Kateřina. *Čeština pro cizince: úroveň B1 (vhodná pro všechny národnosti)*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2010. 393 s. ISBN 978-80-251-3345-3.

Elektronické zdroje

HOLÁ, Lída. K metodice výuky vidu [online]. *Czech Step by Step* [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.czechstepbystep.cz/clanky/k_metodice_vyuky_vidu.html>.

SCOTT, Mary Alice. Grammar in a pile of sand [online]. The University of North Carolina at Chapel Hill: *Endeavors*, Spring 2003 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <<http://endeavors.unc.edu/spr2003/janda.html>>.

TAHAL, Karel. *A Grammar of Czech as Foreign Language* [online]. *Factum CZ, s. r. o., 2010* [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <<http://www.factumcz.cz/grammar.htm>>.

VASILAKI, Eugenia. Συνοπτικές/μη-συνοπτικές διαδικασίες και ρηματική άποψη στην Προστακτική στα Νέα Ελληνικά. [online] In: 6ο Διεθνές Συνέδριο για την Ελληνική Γλωσσολογία, Ρέθυμνο 18-21 Σεπτεμβρίου 2003. Ρέθυμνο: Εργαστήριο Γλωσσολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, s. 1-12 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <<http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL/ebook/f/vasilaki.pdf>>.

Řecko: Ekonomická charakteristika země. [online] *Businessinfo.cz* [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/recko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19222.html>>.

Řecký statistický úřad. [online] *ΕΛ.ΣΤΑΤ.* [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>>.

Český národní korpus. [online] *SYN2010*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <<http://www.korpus.cz>>.

Seznam příloh

Příloha 1: Novořecká abeceda.....	73
-----------------------------------	----

Příloha 1: Novořecká abeceda

The Greek alphabet							
Form	Name	Pronunciation		Form	Name	Pronunciation	
A α	άλφα	[álfa]	a	N ν	νι	[ni]	n
B β	βήτα	[víta]	v	Ξ ξ	ξι	[ksi]	ks (x in 'wax')
Γ γ	γάμμα	[gáma]	γ*, y	Ο ο	όμικρον	[ómikron]	o
Δ δ	δέλτα	[délta]	th in 'this'	Π π	πι	[pi]	p
Ε ε	έψιλον	[épsilon]	e	Ρ ρ	ρο	[ro]	r
Ζ ζ	ζήτα	[zíta]	z	Σ σ	σίγμα	[sígamma]	s
Η η	ήτα	[íta]	i		(ς at end of word)		
Θ θ	θήτα	[theta]	th in 'thin'	Τ τ	ταυ	[taf]	t
Ι ι	ιώτα	[ióta]	i	Υ υ	ύψιλον	[ípsilon]	i
Κ κ	κάπα	[kápa]	k	Φ φ	φι	[fi]	f
Λ λ	λάμδα	[lámda]	l	Χ χ	χι	[x'i]	x*
Μ μ	μι	[mi]	m	Ψ ψ	ψι	[psi]	ps
				Ω ω	ωμέγα	[oméga]	o

*These two sounds do not correspond to anything in English; see section 1.4.

Převzato z: HOLTON, David; MACKRIDGE, Peter; PHILIPPAKI-WARBURTON, Irene. *Greek: an Essential Grammar of the Modern Language*. London: Routledge, 2004, 280 s. ISBN 04-152-3210-4.